

16+

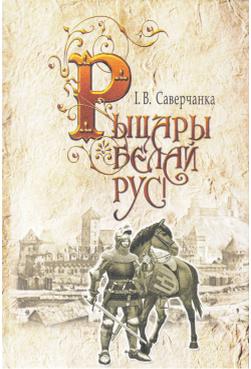
Літвін

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 25 (5182) 24 чэрвеня 2022 г.

ISSN 0024-4686

Скарбы
беларускай
гісторыі
стар. 6

Паэзія,
увасобленая
ў карцінах
стар. 12

Музычны
кактэйль
у Нясвіжы
стар. 14

Рэквіем па кожным трэцім

Фота БелТА.

Мітынг-рэквіем у Брэсцкай крэпасці.

У розных кутках Беларусі 22 чэрвеня адзначылі Дзень усенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны і генацыду беларускага народа. Па ўсёй краіне прайшлі памятныя мерапрыемствы: згадвалі тых, хто абараняў Радзіму ад захопнікаў, хто вёў падпольную барацьбу, партызан і ўсіх, хто набліжаў, як мог, перамогу. Успаміналі загінулых, закатаваных у няволі, памерлых ад голаду і нягод.

Пайшлі на фронт, калі пачалася вайна, і многія беларускія пісьменнікі: Васіль Быкаў, Іван Шамякін, Аркадзь Куляшоў, Пятро Прыходзька, Аляксей Пысін, Іван Мележ, Анатоль Вялюгін — спіс можна доўжыць і доўжыць. А колькі маладых талентаў, якія засталіся не раскрытымі праз гібель ад фашысцкіх куль і снарадаў: Мікола Сурначоў, Сяргей Крывец, Уладзімір Кандрацень, Змітрок Астапенка, Аркадзь Гейнэ, Леанід Гаўрылаў...

Сімвалічна, што ў 4 гадзіны раніцы ў Брэсцкай крэпасці, якая першай сустрэла нямецкую агрэсію, у Дзень усенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны і генацыду беларускага народа пачаўся канцэрт у выкананні Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Аляксандра Анісімава. Прагучаў «Рэквіем» Дзмітрыя Кабалеўскага — як сведчанне памяці пра час, напоўнены нечалавечымі выпрабаваннямі, памяці, знітаванай з гэтым знакавым месцам і ўвогуле з усёй тэрыторыяй Беларусі, — як вядома, заўчасна абарвалася жыццё кожнага трэцяга нашага суйчынніка...

«ЛіМ»-акцэнт

Дата. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуўся да суайчыннікаў з нагоды Дня ўсенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны і генацыду беларускага народа. «Размах фашысцкага тэрору быў такі, што мы да гэтага часу не ведаем дакладнай колькасці страт, — адзначыў Кіраўнік дзяржавы. — Больш як год Генеральная пракуратура расследуе справу аб генацыдзе беларускага народа, знаходзячы ўсё новыя і новыя месцы масавых пахаванняў людзей — расстраляных, павешаных, спаленых жывымі». Беларускі лідар падкрэсліў, што злачынствам нацыстаў на беларускай зямлі будзе дадзена належная прававая ацэнка, а вынікі расследавання прадстаўлены сусветнай супольнасці. «Мы зробім усё, каб нашы дзеці і ўнукі захоўвалі гэтую памяць як залог адзінства нацыі і мірнай будучыні дзяржавы. У Дзень усенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны і генацыду беларускага народа мы, беларусы, схіляем галовы перад связанымі падзвігам пераможцаў, якія вызвалілі свет ад нацызму, і ўзвышаем свой голас у абарону гістарычнай праўды і справядлівасці», — рэзюмаваў Аляксандр Лукашэнка.

Супрацоўніцтва. Кнігу «1941—1944. Беларусь — Расія. Партызанскі рух у гады Вялікай Айчыннай вайны» прэзентавалі ў Брэсцкай крэпасці, перадае БелТА. На яе старонках раскажаецца аб новых экспазіцыях Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і Бранскага дзяржаўнага краязнаўчага музея. «Хочам, каб гэтыя кнігі прыйшлі ў бібліятэкі школ, ваенных навучальных устаноў, ВНУ і тэхнікумаў, працоўных калектываў. Гэта будзе добры знак для таго, каб людзі ведалі, якім быў партызанскі рух у Беларусі і Расіі», — адзначыў дзяржаўны сакратар Саюзнай дзяржавы Дзмітрый Мезенцаў. Ён дадаў, што першыя экзэмпляры кнігі перадалі прэзідэнтам Беларусі і Расіі. Пастаянны камітэт Саюзнай дзяржавы падтрымлівае сумеснюю выдавецкую праграму па выпуску кніг, якія могуць быць цікавымі жыхарам Беларусі і Расіі. Напрыклад, летась з'явілася выданне «Подзвіг савецкага народа несмяротны...», прысвечанае новым экспазіцыям Брэсцкай крэпасці-героя і Музея Перамогі на Паклоннай гары ў Маскве.

Праект. Літаратурна-мастацкая выстаўка «Песняры зямлі беларускай», прысвечаная 140-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Творчая спадчына пісьменнікаў прадстаўлена ў выданнях, арыгіналах ілюстрацый да твораў, асабістых рэчаў і документах паэтаў. Усё гэта сабрана з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі, Нацыянальнага архіва краіны, Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Госці выстаўкі маюць магчымасць убачыць прыжыццёвыя выданні Янкі Купалы і Якуба Коласа. Арганізатары раіць звярнуць увагу на першую ў Беларусі персанальную энцыклапедыю «Слоўнік мовы Янкі Купалы», «Тлумачальны слоўнік адметнай лексікі ў творах Якуба Коласа», выданні з аўтографамі і аформленымі вокладкамі. Праект будзе працаваць да 25 снежня.

Да ведама. Цыкл канцэртаў «Музыка Сусвету» салістаў Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра пройдзе ў Мінскім планетарыі. «Упершыню мелодыі і касмічныя праекцыі, якія суправаджаюць творы, будуць выкананы пад купалам планетарыя. Глядач зможа акунуцца ў космас пад гукі класічных твораў. Пастараемся зрабіць усё, каб паглыбіць у атмасферу прыгажосці і Сусвету. Такі канцэрт — цудоўная магчымасць яшчэ больш пранікнуцца творами, якія прагучаць у зале, магчыма, па-новаму адкрыць іх для сябе», — цытуе БелТА словы загадчыка Мінскага планетарыя Аляксандра Мікуліча. У праграме запланаваны чатыры канцэрты, якія адбудуцца 29 і 30 чэрвеня, 6 і 7 ліпеня. Рэпертуар цыкла шырокі і разнастайны. Прагучыць музыка розных эпох, напрамкаў і стыляў. Кожная праграма разлічана на 60 хвілін.

Рэгіёны. Кінапраект «Хто хоча міру — памятае пра вайну» запустіла Магілёўскае абласное вытворчае ўнітарнае прадпрыемства «Кінавідэапракат» з 21 чэрвеня да 15 ліпеня. Як паведамляе «СБ. Беларусь сёння», тэматычныя кінапаказы запланаваны ў Магілёве і вобласці. Увазе глядачоў прадставяць фільмы грамадзянска-патрыятычнай тэматыкі, прысвечаныя гераічнаму мінуламу і сучаснасці: «Я родам з дзяцінства» (СССР, 1966), «У жніўні 44-га...» (Беларусь, 2000), «Пайсці і не вярнуцца» (Беларусь, 1992), «Канстанцін Заслонаў» (СССР, 1976), «Дачка камандзіра» (СССР, 1981), «Яшчэ пра вайну» (Беларусь, 2004), «Хатынь. Засакрэчаная трагедыя» (Беларусь, 2008), «Чырвоны прывід» (Расія, 2020), «Перазвон» (Беларусь, 2021), «Марыя. Выратаваць Маскву» (Расія, 2021), «Жанчыны. Выпрабаванне вайной» (Беларусь, 2015) і многія іншыя.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгені ШЫЦЬКІ

супрацоўніцтва

Сустрэча са старшынёю Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктарам — галоўным рэдактарам Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандрам Карлюкевічам адбылася ў Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

У час перамоў дырэктара навукова-даследчай установы кандыдата філалагічных навук Ігара Капылова і кіраўніка творчага аб'яднання

Крокі насустрач

была звернута ўвага на арганізацыю супольных мерапрыемстваў з моладдзю ў розных рэгіёнах краіны: круглых сталоў, канферэнцый, прэзентацый навукова-публіцыстычных і мастацкіх кніг і інш. Ігар Лявонавіч адзначыў, што зараз не стае і публікацый, звязаных з культурай мовы пісьменніка, літаратуразнаўчага звароту да культуры працы паэта, празаіка. Дасягнута дамоўленасць аб правядзенні круглага стала на гэтую тэму ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі з наступнай

публікацыяй стэнаграмы мерапрыемства на старонках «ЛіМа».

У Інстытуце мовазнаўства паабяцалі болей актыўна працаваць у галіне падрыхтоўкі слоўнікаў, іншых дапаможнікаў па вывучэнні беларускай мовы для агульнаадукацыйнай школы. Першыя крокі ўжо зроблены. Нядаўна ў «Звяздзе» выйшаў «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы для школьнікаў», укладальнікамі якога выступілі Ігар Капылоў і Станіслаў Рапацэвіч.

Сяргей ШЫЧКО

праекты

Пляцоўка для дыялогу з чытачом

У Мінску адкрылася незвычайная кнігарня «Кніжны клуб пісьменнікаў», дзе сабраны найлепшыя творы беларускай літаратуры розных часоў. У кніжнай краме, створанай выдавецкім прадпрыемствам «Харвест» і Саюзам пісьменнікаў Беларусі, можна не толькі пазнаёміцца з класічнымі творами і літаратурнымі навінкамі, але і сустрэцца на аўтограф-сесіі з пісьменнікамі.

Урачыстае адкрыццё «Кніжнага клуба пісьменнікаў» адбылося ў святочнай атмасферы. Сярод гасцей — ганаровы старшыня СПБ Мікалай Чаргінец, старшыня СПБ Алесь Карлюкевіч, намеснік міністра інфармацыі Беларусі Ігар Бузоўскі, палітолаг Сяргей Мусіенка, дырэктар выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» Валянцін Наваградскі, галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» Анастасія Радзівіч, старшыня Цэнтра папулярызацыі літаратуры пры СПБ Анатоль Матвіенка, паэт і радыёжурналіст Навум Гальпяровіч, празаік Вячаслаў Бандарэнка і многія іншыя.

— Кніжны клуб Саюза пісьменнікаў Беларусі з'яўляецца пляцоўкай для наладжвання дыялогу з чытачом — каб людзі не толькі прыйшлі на прэзентацыю і атрымалі аўтограф, а каб наладзілася зваротная сувязь. Важна, каб чытачы задалі пытанні: чаго не хапае ў кнігах, ці ёсць у іх сучаснае жыццё, ці прысутнічае адлюстраванне грамадскай, сацыяльнай, палітычнай сітуацыі, якая ўсіх хвалюе? Таму перад пісьменнікамі пастаўлена адказная задача: выслухаваць і адказаць на пытанні чытачоў розных пакаленняў, — адзначыў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч.

На гэта ж звярнуў увагу і Мікалай Чаргінец. Ён падкрэсліў:

— Пісьменнік павінен быць гатовы і ведаць хаця б азы эканомікі, палітыкі сацыяльнай сферы.

Запрашаем у згуртаваную каманду!

Рабі дабро на карысць людзям з дапамогай мастацкага слова — такі дэвіз у літаратурнага клуба «Верас», які зусім нядаўна з'явіўся на базе Салігорскага краязнаўчага музея, што засведчыла прэзентацыя аднайменнага мультымедычнага літаратурна-мастацкага альманаха.

Наш клуб створаны для таго, каб аб'яднаць неабыхавых да мастацкага слова аўтараў, несці святло і радасць, папулярызаваць родную мову, падтрымліваць мясцовых пісьменнікаў і паэтаў. Прытым з дапамогай сучасных мультымедычных тэхналогій, бо важна ісці ў нагу з часам.

Першы нумар мультымедычнага літаратурна-мастацкага альманаха «Верас» пабачыў свет у электронным і папяровым варыянтах. Прадстаўлены як аўтары-дэбютанты, так і вядомыя ў Салігорску празаікі і паэты. У некаторых ужо нямала выдадзеных зборнікаў.

Будзем удасканалюцца самі і дапаможам зрабіць першыя крокі ў літаратурнай творчасці ўсім, хто цікавіцца роднай мовай і культурай зносін. Запрашаем у нашу згуртаваную каманду! Не так важна, ці з'яўляецца кандыдат членам СПБ (хоць гэта вітаецца). Галоўнае — сам аўтар, чысціня яго намераў, меркаванняў, ладу жыцця. Альманах «Верас» ствараецца для катэгорыі 16+, але часам будзем публікаваць не менш важныя рубрыкі для сямейнага чытання, куды ўвойдуць аўтарскія творы, вершы для дзяцей. Не абяззем увагай і людзей старэйшага пакалення (рубрыка «Залаты ўзрост»).

Асабліва падзяка ад нашага аб'яднання дырэктару ДУК Віталю Іванову за магчымасць працаваць пад дахам краязнаўчага музея і ўважлівае стаўленне да ўдзельнікаў суполкі.

Алена РАЗУМОЎСКАЯ, кіраўнік літаратурнага клуба «Верас»

Падчас адкрыцця кнігарні.

Неабходна ўмець разбірацца ў праблемах, якія нечакана ўзнікаюць.

У кнігарні скрупулёзна сабрана літаратура многіх жанраў, арыентаваная на чытача рознай узроставай катэгорыі. Гэта і класіка, і фантастыка, і нон-фікшн, і дзіцячая літаратура. Дарэчы, паэт і пісьменнік Міхась Пазнякоў раскажаў, што ў хуткім часе выйдзе ў свет яго новая дзіцячая кніга, прэзентацыю якой ён плануе арганізаваць у кнігарні.

— Кніжны клуб — вельмі цікавае пачынанне, таму што людзі і так занадта аддаліся адно ад аднаго. Часам трэба сказаць нейкія словы ў вочы. А калі гэтыя словы будуць пра кнігі, увогуле выдатна, — рэзюмаваў пісьменнік Вячаслаў Бандарэнка. «Кніжны клуб пісьменнікаў» стане выдатнай пляцоўкай не толькі для папулярызацыі беларускай кнігі, але і для творчых мерапрыемстваў і сустрэч.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

прэзентацыі

Новыя кнігі — да ўвагі мар'інагорцаў

Мар'інагорскі аграгатацкі каледж, які быў заснаваны яшчэ ў дарэвалюцыйны час, моцна звязаны з гісторыяй беларускай літаратуры. Яшчэ ў пярэдадзень Вялікай Айчыннай вайны там працаваў літаратурны крытык і літаратуразнаўца Якуб Усікаў. У пасляваенныя гады беларускую літаратуру выкладаў паэт-сатырык, гумарыст Захар Бірала. Вучыліся там і заходнебеларуская пісьменніца Ганна Новік, публіцыст і празаік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Глушакоў (дарэчы, у час вучобы ён пісаў вершы). Частымі гасцямі ў мар'інагорскіх студэнтаў і сёння бываюць пісьменнікі.

На нядаўнюю сустрэчу з навучэнцамі каледжа завіталі паэт, празаік, галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» і часопіса «Польмя» Віктар Шніп і рэдактар аддзела культуры газеты «Звязда», паэтэса, празаік, публіцыст Людміла Рублеўская. Яны прывезлі з сабою новыя кнігі: Віктар Шніп — «Васільковы мёд», «Заўтра была адліга» «Заўтра была адліга – 2» (пабачылі свет у Выдавецкім доме «Звязда» і выдавецтве «Мастацкая літаратура»), а Людміла Рублеўская — раманы з цыкла пра Пранціша Вывіча.

Прадстаўляючы гасцей, выкладчык беларускай мовы і літаратуры аграгатацкага каледжа Алена Свірыдава зазначыла:

— Творчасць Віктара Анатольевіча і Людмілы Іванаўны — у праграме па беларускай літаратуры. Мне вельмі прыемна, што сёння мы сустракаемся з імі, тым самым адкрываем новыя старонкі багатай сучаснай беларускай літаратуры. Іх творы часта друкуюцца на старонках літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў: у часопісах «Польмя», «Малодосць», газеце «Літаратура і мастацтва». Раю ўсім не абмінаць гэтыя выданні.

Мікола БЕРЛЕЖ

вернісаж

Далучыцца да культуры Усходу

«ЛіМ»-люстэрка

Выстаўка «Сучаснае мастацтва Пакістана», прысвечаная 75-годдзю незалежнасці гэтай краіны, адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Яна пазнаёміць з адметнай культурай, унікальнай спадчынай, старажытнымі ўсходнімі традыцыямі.

— Пакістану як дзяржаве ўсяго 75 гадоў, аднак гісторыя нашай зямлі ўзыходзіць да 7 тысяч год да нашай эры, — адзначыў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Ісламскай Рэспублікі Пакістан у Рэспубліцы Беларусь Саджад Хайдэр Хан. — Размешчаная на лініях палітычнага разлому, якія пастаянна змяняюцца, зямля сучаснага Пакістана застаецца сэрцам рэгіянальнай геапалітыкі з перакрываваемым узаемадзеяннем культур і мастацтваў на працягу многіх тысячагоддзяў. Пакістан — шматкультурнае, шматэтнічнае і шматмоўнае грамадства. Ён мае багатую гісторыю ва ўсіх відах выяўленчага мастацтва — у жывапісе, архітэктуры, тэкстылі, дэкаратыўна-прыкладным мастацтве і скульптуры.

У экспазіцыі прадстаўлены мастацкія работы выдатных пакістанскіх мастакоў. Каліграфія Аішы Камаль вылучаецца дэталёвасцю і дакладнасцю, у ёй паўстае карункавая прыгажосць і вытанчаная энергія жыцця, нараджаецца спляценне колераў, адценняў, форм, сімвалаў і метафар. Саед Садэквін — мастак і паэт, аўтар тысяч унікальных прац, прызнаных ва ўсім свеце. Яго складаныя мастацкія вобразы, сімфонія колераў, прадуманая кампазіцыя, філасофскія тэмы, неардынарныя сюжэты ўраджаюць актуальнасцю.

Творы Нарын Саджыд адрозніваюцца яркімі колерамі, сімвалічнай глыбінёй, арыгінальнымі спалучэннямі і кантрастнымі вобразамі. Здымкі вядомага фатографа Хаміда Хусэйна прадстаўляюць Пакістан ва ўсёй яго

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Ісламскай Рэспублікі Пакістан у Рэспубліцы Беларусь Саджад Хайдэр Хан.

турыстычнай пышнасці: захапляльныя панарамы гарадоў і знакамітых горных вяршынь, азёрныя краявіды, пешаходныя маршруты і архітэктурныя слаўтасці. Экспазіцыю дапаўняюць прадметы быту: драўляныя скрыначкі, сталовыя прыборы, сурвэткі, дэкаратыўныя ўпрыгажэнні з оніксу, традыцыйнае адзенне, скульптуры.

На адкрыцці выстаўкі адбылася ўрачыстая цырымонія перадачы ў дар Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі каля 30 выданняў па гісторыі, традыцыях, рэлігіі, мастацтве Пакістана, а таксама мастацкай, дзіцячай і даведачнай літаратуры аб усходняй краіне. Пазнаёміцца з выстаўкай можна ў галерэі «Атрыум» да 6 ліпеня.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК
Фота з сайта НББ

Летняе ўпрыгажэнне горада

Адкрыццё штогадовага выставачнага праекта «Мастак і горад» адбудзецца 30 чэрвеня. Пазнаёміцца з беларускім жывапісам можна будзе на пешаходнай вуліцы Камсамольскай. Адзінаццаты сезон праекта прысвечаны творчасці Героя Беларусі, народнага мастака Міхаіла Савіцкага. Сёлета спаўняецца 100 гадоў з дня яго нараджэння.

Экспазіцыя налічвае 34 работы, з іх 15 — аўтарства самога Міхаіла Савіцкага, а 19 — яго вучняў. Амаль 30 гадоў жыцця мастак прысвяціў педагогічнай дзейнасці. У 1981 годзе дзякуючы яго намаганням у Мінску з'явіліся Творчыя акадэмічныя майстэрні жывапісу, графікі і скульптуры. Тут атрымалі паслядыпломную адукацыю некалькі пакаленняў таленавітых беларускіх мастакоў.

— Імя Міхаіла Савіцкага — знакавае для беларускага выяўленчага мастацтва. У творах жывапісца

адлюстраваны не толькі яго асабісты лёс, але і важныя гістарычныя падзеі, якія выпалі на долю ўсяго беларускага народа пераважна ў другой палове XX стагоддзя. Асноўныя тэмы яго творчасці — трагедыя Вялікай Айчыннай вайны, партызанскі рух, мірнае жыццё і стваральная праца, мацярынства, біблейскія сюжэты, экалогія і чарнобыльская тэхнагенная катастрофа, — расказвае Галіна Ладзісава, дырэктар Музея гісторыі горада Мінска. — Работы вучняў Міхаіла Савіцкага, якія будуць прадстаўлены ў праекце «Мастак і горад», належаць выпускнікам творчых акадэмічных майстэрняў. Мы далі аўтарам права самастойна выбраць карціны для экспазіцыі. Усе творы разнапланавыя, сучасныя, частка з іх прысвечана гораду Мінску і беларускім краявідам. Работы для праекта далі фонды Музея гісторыі горада Мінска, Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнага цэнтра

сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

Удзельнікі экспазіцыі — вядомыя беларускія жывапісцы: Віктар Альшэўскі, Ігар Бархаткоў, Уладзімір Ганчарук, Віктар Дубрава, Раман Заласнаў, Уладзімір Кожух, Юрый Крупяноў.

Дарэчы, пастаянным генеральным партнёрам экспазіцыі выступае банк ВТБ (Беларусь), якія ўжо дзявяты год з задавальненнем падтрымлівае праект, што дазваляе беларусам бліжэй пазнаёміцца са сваёй культурай і жывапісам. «Выстаўка стала сапраўдным упрыгажэннем горада», — каментуе старшыня праўлення банка Сяргей Сулапарав.

Экспазіцыя будзе дзейнічаць да канца верасня. Рэпрадукцыі карцін размесцяць на аб'ёмных кубках. Дадатковая інфармацыя аб праекце, работах Міхаіла Савіцкага і яго вучняў размешчана на сайце www.higminsk.by.

Алесь ШАЛЯПНЁВА

конкурсы

Асяродак нацыянальнага

Філіял «Міхалішкаўская сельская бібліятэка» Астравецкага раёна атрымаў перамогу ў юбілейным XXX Рэспубліканскім конкурсе «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры» і быў узнагароджаны дыпламам першай ступені ў намінацыі «За падтрымку і развіццё чытання». Бібліятэкар Вольга Багдановіч рэалізавала праекты па падтрымцы і развіцці чытання «Чытаем супольна», «Кніга і чытанне — для кожнага».

Для юных чытачоў супрацоўніца арганізавала дні чытання «Роднай мовы залацінкі», акцыі «Читай ДеТво-Ра!», «#Люблюсваюкраїну», а таксама кніжныя хіт-парады «Чытач прапа-нуе чытачу», «Для падлеткаў: цікава і проста» і іншыя. Усе гэтыя мерапрыемствы паспрыялі папулярызацыі чытання і цікавасці да кнігі. Віншумем з перамогай!

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

імпрэзы

3 зямным паклонам

Творчы вечар члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, уладальніка медала Француска Скарыны Станіслава Валодзькі пад назвай «Зямны паклон» адбыўся ў Цэнтры беларускай культуры Даўгаўпілса.

Падчас сустрэчы, прысвечанай 65-годдзю аўтара, прагучалі словы прывітання і добрых пажаданняў у яго адрас ад генеральнага консула Генконсульства Рэспублікі Беларусь у Даўгаўпілсе Ільі Лапуця, консула Галіны Найдзёнавай, дырэктара Цэнтра беларускай культуры Жанны Раманоўскай, прадстаўнікоў нацыянальных таварыстваў горада, сяброў і родных. Прэзентаваліся кнігі Станіслава Валодзькі на беларускай мове: «Збор твораў, том 1» і «Добры мужык». У апошні надрукаваны вершы, казкі і апавяданні, адрасаваныя дзецям дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту.

На вечары гучалі шматлікія кампазіцыі на словы Станіслава Валодзькі кампазітараў Латвіі і Беларусі і песні, перакладзеныя ім на беларускую мову, у выкананні вакальных калектываў і салістаў Латвіі і Літвы.

Кіраўнік тэатральнай студыі «Паўлінка» Інэса Казлоўская прачытала казку Станіслава Валодзькі «Як зіма з вясной спрачаліся». Некалькі сваіх вершаў агучыў і віноўнік урачыстасці.

Алёна СВЕТЛАЯ
Фота Ілоны РАМАНОЎСКАЙ

Фотавыстаўка «Рэха вайны» са збору Дзяржаўнага мемарыяльнага гісторыка-літаратурнага і прыродна-ландшафтнага музея-запаведніка А. С. Пушкіна «Міхайлаўскае» адкрылася ў Нацыянальным гістарычным музеі, інфармуе «СБ. Беларусь сёння». Праект прымеркаваны да гадавіны пачатку Вялікай Айчыннай вайны. У экспазіцыі прадстаўлены фатаграфіі са збору Пушкінскага запаведніка з адлюстраваннем мемарыяльных сядзіб, паркаў, магілы рускага паэта і Святагорскага манастыра, пасёлка Пушкінскія Горы. Фатаграфіі зроблены ў 1944—1947 гадах, на іх захаваны разбурэнні ў пскоўскіх пушкінскіх месцах, акупаваных нямецка-фашысцкімі захопнікамі, а таксама працэс аднаўлення музея пасля вызвалення раёна ў ліпені 1944-га. Таксама наведвальнікаў чакаюць тэматычныя кінапаказы фільмаў «Перазвон» і «263 ночы».

Міжнародны сімфанічны конкурс маладых кампазітараў краін СНД і Усходняй Еўропы імя Агінскага пройдзе ў Маладзечне з 27 да 29 чэрвеня, інфармуе БелТА. У творчым спаборніцтве прымуць удзел маладыя кампазітары ад 14 да 35 гадоў, грамадзяне СНД і замежныя грамадзяне, якія з'яўляюцца навучэнцамі сярэдніх, вышэйшых музычных і гуманітарных навучальных устаноў, аспірантамі, асістэнтамі-стажорамі або выпускнікамі музычных ВНУ, а таксама маладымі членамі саюза кампазітараў і іншых профільных саюзаў. Па выніках конкурсу, які праводзіцца ў форме анлайн-галасавання, журы адбярэ чатыры сачыненні з прадстаўленых. У склад журы ўвойдуць Яраслаў Судзілоўскі (Масква), Рыгор Сарока (Беларусь), Сняжана Пыслар (Малдова), Сяргей Увараў (Масква), Артур Забнін (Санкт-Пецярбург). Пасля завяршэння конкурсу пачаюць свет зборнік твораў пераможцаў.

Творцы з Беларусі прыедуць у канцы чэрвеня на міжнародны пленэр у Пскоў, дзе на працягу двух дзён будуць працаваць на тэрыторыі Мірожскага манастыра XII стагоддзя. Мірожскі манастыр — адзіны ў Расіі, дзе лепш за ўсё захаваліся дамангольскія фрэскі. Спаса-Праабражэнскі сабор Мірожскага манастыра з'яўляецца самай старажытнай пабудовай, якая захавалася ў Пскове і наваколлях, даследчыкі датуюць пабудову храма перыядам паміж 1137 і 1143 гадамі. Як інфармуе «ИТАР-ТАСС», арганізатарам мерапрыемства выступае мастацкая школа Пскова. Сярод удзельнікаў пленэру будуць жывапісцы з розных гарадоў Расіі: Пскова, Санкт-Пецярбурга, Масквы, Вялікага Ноўгарада, а таксама з Беларусі: Наваполацка, Віцебска і Полацка.

Прэм'ера спектакля мастацкага кіраўніка Тэатра на Броннай Канстанціна Багамолава «Гамлет in Moscow» прайшла ў рамках XXII адкрытага фестывалю мастацтваў «Чарэшневый лес». «За літаратурную аснову пастаноўкі ўзята знакамітая п'еса Шэкспіра, пераасэнсаваная з улікам рэалій нашых дзён. Дзеянне спектакля ўпісана ў сучасны маскоўскі побыт, аб чым наўпрост гаворыць назва пастаноўкі. Разнастайнасць сталіцы адлюстроўвае на сцэне настолькі дакладна і падрабязна, што трагедыя набывае камічныя рысы», — гаворыцца ў анатацыі да спектакля. У тэатры дадаюць, што пры гэтым у пастаноўцы застаюцца вечныя шэкспіраўскія тэмы: пытанні абавязку і помсты, разважання аб жыцці і смерці. Новы спектакль шмат у чым з'яўляецца працягам іншай пастаноўкі рэжысёра «На ўсякага мудраца» ў Тэатры нацый.

Бенісія дэль Тора і Джэфры Раш атрымаюць ганаровыя ўзнагароды 56 Міжнароднага кінафестывалю ў Карлавых Варах. Дэль Тора ўдастоены Прызза прэзідэнта агляду. Яго ўручаюць актёрам, рэжысёрам і прадзюсарам, якія ўнеслі істотны ўклад у развіццё кінематографа не толькі ў сябе на радзіме, але і ва ўсім свеце. Таксама на аглядзе ў гонар артыста будуць паказаныя фільмы «Трафік» і «Падазроны асобы». Раш атрымае «Хрустальны шар» за выдатны мастацкі ўклад у сучасны кінематограф. На фестывалі будуць дэманстравацца такія фільмы з удзелам актёра, як «Кароль гаворыць!», «П'яро маркіза дэ Сада» і «Бляск». 56-ты Міжнародны кінафестываль у Карлавых Варах пройдзе з 1 па 9 ліпеня, паведамляе РІА «Новосты».

У свеце налічваецца больш за 770 млн дарослых і 126 млн маладых людзей, якія не ўмеюць чытаць ці пісаць простыя фразы. Пра гэта паведамляе «ИТАР-ТАСС» са спасылкай на генеральнага дырэктара ЮНЕСКА Одры Азуле, якая выступіла на VII Міжнароднай канферэнцыі па адукацыі дарослых. Гендырэктар ЮНЕСКА адзначыла, што дзве трэці ад агульнай колькасці чалавек, якія не ўмеюць чытаць або пісаць, складаюць жанчыны. Одры Азуле заклікала працягваць распаўсюджванне праграмы па забеспячэнні ўсеагульнай адукацыі дарослых. На канферэнцыі, якая праходзіць у Маракешы, разглядаліся прыклады эфектыўнай палітыкі навучання і адукацыі дарослых, якія садзейнічаюць дасягненню Мэт устойлівага развіцця ААН.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Ансамбль народнай песні і танца «Вечарынка».

Больш ад стагоддзя мінула з таго часу, як пасля вымушанага доўгага расстання з родным куточкам слынны пачынальнік нашай літаратуры на роднай мове, чалавек-легенда Францішак Багушэвіч вярнуўся ў сваю сядзібу ў Кушлянах. Якія задачы ставіў перад сабой аўтар «Дудкі беларускай», чаму ён, шляхціц па паходжанні, часам выдаваў сябе за простага селяніна, не цураўся «мужыцкай» гаворкі, а будучы паспяховым следчым, калі выязджаў на месцы злачынстваў і праводзіў расследаванні, рызыкуючы жыццём, не ўзняўся ўверх па кар’ерных прыступках, хаця начальнікі давалі яму станоўчую характарыстыку? Так шмат таямніц хаваецца за знаёмым са школьных падручнікаў партрэтам класіка... Між тым, каб яны не засталіся «пад пылам гісторыі» схаванымі ад сучаснікаў — балазе цэлая эпоха аддзяляе нас ад Мацея Бурачка, — падзвіжнікі беларускай справы і аматары прыгожага пісьменства робяць усё магчымае. Па-новаму адкрыць для сябе асобу Багушэвіча і прыхінуцца да пасаджаных ім у Кушлянах дрэў, прасякнуцца атмасферай любові да Бацькаўшчыны і паглядзець на сябе сучасных вачыма класіка і яго палечнікаў — гэтаму спрыяў Кушлянскі фэст, зладжаны Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры сумесна са Сморгонскім раённым выканаўчым камітэтам і Саюзам пісьменнікаў Беларусі.

Таямніцы Францішка Багушэвіча

Месца сілы

Праграма сёлета «Кушлянскага фэсту» была надзвычай насычанай, рознабаковай і захапляльнай: госці імпрэзы адпачывалі актыўна. Акрамя таго, што слухалі аўтэнтчную і інструментальную музыку і спевы, усе ахвотныя мелі магчымасць навучыцца традыцыйным беларускім скокам, даведацца шмат новага пра жыццё і дзейнасць — не толькі літаратурную — Францішка Багушэвіча, паўдзельнічаць у шматлікіх конкурсах і майстар-класах, пачаставацца славымі сморгонскімі прысмакамі і духмянай гарбатай з зеляк па старажытных знахарскіх рэцэптах.

Пра «адваротны бок медалю» — на што найперш звяртаюць увагу тыя, хто стварае свята для іншых — распавядае **Валянціна Кароткіна**, загадчыца навукова-асветніцкага аддзела Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і адзін з арганізатараў мерапрыемства:

«Музей-сядзіба Францішка Багушэвіча ў Кушлянах — гэта і ёсць той магніт, які прыцягвае да сябе гасцей з розных куткоў Беларусі. І наша галоўная задача — раскаваць пра гэтае месца, звяртаць увагу на яго ўнікальнасць, прыгажосць і выбітнасць асобы Мацея Бурачка, Сымона Рэўкі з-пад Барысава — Францішка Багушэвіча. Кушлянскі фэст — нагода звярнуць увагу на гэтае месца, распавесці пра музей і яго багатыя скарбы.

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры мае багата філіялаў, і амаль у кожным з іх ёсць свае адмысловыя святы і фестывалі, таму нам вельмі хочацца, каб кожнае з іх было адметным і мела сваю тэматыку, атмасферу, непадобную на іншыя імпрэзы.

У Кушлянах гэта музыка і слова Багушэвіча. Нездарма ж яго зборнікі называліся «Дудка беларуская» і «Смык беларускі». Таму менавіта традыцыйныя спевы гучаць са сцэны фестывалю штогод. Сёлета ў гонар Францішка Багушэвіча на сцэну выйшлі тыя музыкі, для якіх удзел у фэсце ўжо добрая звычка, і тыя, хто завітаў на Багушэвічаў падворак упершыню.

А каб заглябіцца ў свет Багушэвічавага слова, супрацоўнікі філіяла на чале з яго загадчыкам Алесем Жамойціным, даследчыкам і папулярызатарам творчасці Багушэвіча, ладзяць экскурсіі па сядзібе і майстар-класы па беларускай лацінцы — тым пісьме, якім друкаваліся кнігі Багушэвіча яшчэ 130 гадоў таму...»

Адкрыў свята дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Сяргей Усік. Ён падкрэсліў, што мерапрыемствы такога ўзроўню ўзбагачаюць нашу духоўнасць. І гэта праўда, тым больш калі ўлічыць, што мясціны, дзе жылі і тварылі знакавыя для нашай гісторыі асобы, выпраменьваюць асаблівую энергетыку і з’яўляюцца сакральнымі, так званымі месцамі сілы: напаяняюць душу светлымі памкненнямі, натхненнем і жаданнем ствараць, а галоўнае, упэўненасцю і верай у гаючую моц роднага слова.

Лялькі — пра жыццё

Няўжо сёння можна чымсьці традыцыйным прывабіць увагу глядача, распешчанага самымі яркімі неверагоднымі відэаішчамі, даступнымі па адным кліку на экране смартфона/камп’ютара? Як аказалася, можна — звычайнай, без спецэфектаў ды іншых нечаканасцей пастаноўкай, дзе героі распавядаюць жыццёвыя гісторыі, поўныя драматызму і смутку, з аднаго боку, і веры

і надзеі — з іншага. Падчас выступлення ляльчнага тэатра «Праменьчык», які дэманстраваў п’есу па матывах аповесці Васіля Хомчанкі «Пры апазнанні — затрымаць», прысвечанай Францішку Багушэвічу, прысутныя былі зачараваны дзеяй, што адбывалася на сцэне:

Фота аўтара.

Тэатр «Праменьчык».

лялькі, зробленыя падобнымі на сваіх прататыпаў — Францішка Багушэвіча, яго жонку Габрыэлу і дачку Канстанцыю, разважалі пра няпростыя абставіны, у якіх апынуліся, Радзіму, вяртанне ў родны кут.

Пра тое, як рабілася пастаноўка, распавядае **Святлана Афанасьева**, дырэктар Сморгонскай раённай бібліятэкі, на базе якой і працуе тэатр:

«Наш «Праменьчык» існуе ўжо больш чым дваццаць гадоў. Ставілі мы розныя п’есы. Дзеянне гэтага твора адбываецца ў той перыяд, калі класік са сваёй сям’ёй жыве ў Канатоце, за межамі радзімы. Лялькі і касцюмы адмыслова для прадстаўлення выканала адна з нашых супрацоўніц, вельмі крэатыўны чалавек: каб не прырэчыць гістарычнай праўдзе, яна вывучала па спецыяльных публікацыях тагачасную моду. Шмат рэпэціравалі, хваляваліся, бо п’еса даволі складаная: патрэбны быў адмысловы мужчынскі голас гэтага героя Багушэвіча. Наш інжынер Павел і сыграў гэтую складаную ролю. Сённяшняе прадстаўленне — дэбют...»

У іншай лакацыі сядзібы вабіў глядачоў народны тэатр лялек «Батлейка», пастаноўкі ў якім дэманстравалі супрацоўнікі філіяла «Залескі Дом культуры» Сморгонскага раённага цэнтру культуры. У Залесці традыцыю батлейкі аднавіў рэстаўратар, дудар Алесь Лось — дзякуючы яму яна набыла адметныя непаўторныя рысы, своеасаблівую віртуознасць у выкананні...

«Нас было чутна: ад краю да краю!»

Таямніцы творчасці славутага класіка зачароўваюць і школьнікаў, і дарослых — настаўнікаў і даследчыкаў. Маштаб і вынікі творчага конкурсу «Усім будзе чутна:

ад краю да краю», праведзенага сёлета Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры сумесна са Сморгонскім раённым выканаўчым камітэтам і Саюзам пісьменнікаў Беларусі, уражвае. Падчас свята на галоўнай сцэне сядзібы пераможцам спаборніцтва былі ўручаны спецыяльныя дыпломы і памятныя прызы. Чым запомніліся работы маладых людзей, распавядаюць удзельнікі журы творчага конкурсу.

Наталля Калядчык, вучоны сакратар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры:

«Нас было чутна: ад краю да краю!» — творчы конкурс у дзвюх намінацыях «Выяўленчае мастацтва» і «Літаратурная творчасць» у межах Кушлянскага фэсту аб’яўляўся ўпершыню. Скажу больш, былі хваляваныя — наколькі цікавая тэма для нашых сучасных школьнікаў. Але вынік перасягнуў усе чаканні. Не магу не адзначыць высокі ўзровень канкурсантаў, разнастайнасць іх работ, якія пакінулі выключна станоўчыя эмоцыі і яркія ўражанні, — настолькі глыбока і сур’ёзна яны прасякнуты тэмай жыцця і творчасці Францішка Багушэвіча. Дзякуючы конкурсу многія раскрылі свае таленты і агрымалі магчымасць рухацца наперад да далейшых поспехаў.

Для мяне ўдзел у конкурсе ў якасці члена журы — бясцэнны досвед, бо дзіцячая творчасць заўсёды нясе

пазітыв, напаяняе энергіяй, дэманструе фантазію. Чарговы раз я пераконваюся, што многае ў развіцці і ўмацаванні таленту залежыць ад настаўніка. Вы, шануюныя настаўнікі, таксама заслужылі высокую адзнаку дзякуючы вашай актыўнай жыццёвай пазіцыі, прафесійнай падрыхтоўцы сваіх вучняў, прывіццю любові і павагі да роднага слова і беларускай літаратуры.

Вельмі спадзяюся, што конкурс пашырыць свае межы і стане традыцыйным».

Аляксей Чарота, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі:

«Узровень дасланых на конкурс работ даволі высокі, нягледзячы на юны ўзрост удзельнікаў. У ма-

лодшых школьнікаў большасць было вершаваных твораў, але адчувалася добрая падрыхтоўка: ці гэта работа настаўнікаў, ці талент вучняў — якасць уражвае. Былі і творы, не проста прысвечаныя Багушэвічу і мясцінам, звязаным з яго жыццём і творчасцю, — запомніўся верш, стылізаваны пад Багушэвіча!

Звярнуў увагу і на даследчыцкі ўзровень: некаторыя работы ўражвалі глыбінёй менавіта даследчыцкага таленту — у гэтых школьнікаў ёсць перспектывы ў навуцы!..»

Акрамя літаратурнага конкурсу, быў аб’яўлены і конкурс работ выяўленчага мастацтва, прысвечаны нашаму слаўнаму пачынальніку. Найлепшыя работы ўпрыгожылі сядзібу Францішка Багушэвіча. Экспазіцыйнае рашэнне спалучала ў сабе ідэю фэсту — папулярызаванне асобы пісьменніка — і выкшталцонасць увасаблення: малюнкi з яго выявамі былі ўсталяваны ў аканіцах сядзібы. Атрымалася арыгінальна: быццам не толькі ты глядзіш на творцу, але і ён, як з іншага вымярэння, глядзіць на цябе, на сваю родную зямлю, прысутнічае сярод нас пад шатамі пасаджаных калісці ім дрэў...»

Яна БУДОВІЧ

Марк Смагаровіч, 1975 г.

Голасам сэрца

Імя Марка Смагаровіча не так і шмат гаворыць сённяшнім чытачам. Аднак без яго паэзіі ўяўленне аб тэме Вялікай Айчыннай вайны ў беларускай літаратуры будзе няпоўнае. Калі ж перачытваеш старонкі напісанага ім, адразу запяняеш увагу на вершы «Фотакартка». Канешне, пры жаданні можна было б знайсці і больш арыгінальную назву. Але ці ў назве справа? Хіба мала твораў — яны з'яўляліся раней, пішучца і цяпер, у якіх калі што і прываблівае, то хіба кідкі загаловак. Сваіх жа думак не выказваецца, а пачуцці і перажыванні лірычнага героя — надуманыя.

Яго жыццё, яго вайна, як, бадай, у нямногіх паэтаў, прачытваецца ў шмат якіх творах. Паўстае падрабязна, часам, магчыма, і завельмі, таму што гэта пачынала шкодзіць паэтычнаму радку, надавала яму пэўную праяўнасць. Шматслоўнасць замяняла вобразную напоўненасць. Але не пра гэта думалася, калі нема крычала перажытае. Разумеў, што знойдуцца ахвотныя папракнуць, што часам забывае пра майстэрства. А ён быў упэўнены, перакананы і ў іншым. Больш знойдзецца тых, хто не папракаць стане, выказваць пажаданні. Упэўняцца, што інакш пісаць не можа.

Нарэшце, не ўсім аднолькавы талент, а ён, як мяркуюць, — рэч пастаянная. Кожны валодае ім, наколькі Богам дадзена. Безумоўна, з гадамі прыходзіць удасканальванне. Ды ўсё адно мастакоўская планка трымаецца на той вышыні, што адпавядае табе. Ды і быў перакананы, што развітацца з вайной не мае маральнага права. І перад памяццю загінулых сяброў, і перад уласнай памяццю таксама. Таму так часта, падрабязна і мэтанакіравана асэнсоўваў уласна перажытае, свой лёс. А яго лёс дапамагае прыгледзецца і да лёсу ўсяго пакалення, якому належаў.

У самым пачатку вайны падлеткам стаў байцом партызанскага атрада імя Чапаева. Трагедыю перажыў ужо тады, калі немцы адправілі яго бацькоў у канцлагер. Дарэчы, адтулі яны не вярнуліся.

Шмат што пра падзеі акупацыі прачытаецца ў яго творчасці. Найбольш аўтабіяграфічная паэма — «Крутыя перавалы». Аднак ёсць у ёй і позірк на падзеі больш даўня, чым барацьба з фашызмам. Не абмінуў і гадоў калектывізацыі. Згадаў свайго бацьку, след у жыцці якога таксама пакінула вайна: «Кашляў стары, // Кожным разам // Напамінаў гэтым мне, // Што ён атручаны газам // Быў на германскай вайне». Хоць, трэба быць справядлівым, тыя змены, што адбыліся ў вёсцы, часам падаюцца занадта хрэстаматыйна. Яшчэ горш, калі месцамі прысутнічае звычайнае рыфмаванне.

Аднак пра гэтыя недагледы забываеш, калі гаворка датычыцца Вялікай Айчыннай вайны, і асабліва ўласнага лёсу. Усё перададзена з такім даверам, што выклікае павагу і да самога паэта, і да юнакоў яго пакалення. Нават з'яўляецца адчуванне, што гэта напісана не праз шмат гадоў пасля падзей, аб якіх апавядаецца.

Марку Смагаровічу не было неабходнасці ўжывацца ў вобразы, яны з'яўляліся самі, бо жылі ў яго нядаўняй памяці, узятыя з партызанскай перадавой. Як гэтае бачанне і ўспрыманне бою:

«На шматкі цемру ночы рвуць успышкі стральбы». А як дакладна ўзноўлены сам характар усенароднай барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Усё паказана ў найлепшых фальклорных традыцыях, калі чалавек і прырода, паяднаныя ва ўсведамленні страшнай бяды, гатовы сумесна даваць адпор чужынцам.

У паэме нямала адведзена месца і таму жудаснаму і недарэчнаму выпадку, які перакрэсліў яго жыццё, надаў яму чорную афарбоўку. Правільней, не столькі гэтаму выпадку, колькі таму, што было за ім. Жаданне абязброіць фашысцкую міну, якую знайшлі хлапчукі, абярнулася трагедыяй:

*У рукі ўзяў змяю фашысцкай маркі,
Вось хутка джала — капсуль адкручу...
Ды раптам бляск, нібы маланка, яркі.
І пацягнула мігам уваччу.*

Пасля... Цяжка пра гэта чытаць:

*...Нылі кривавыя раны,
Губы шпталі: — Вяды...
Чуліся мыліцаў стукі,
Гучна, нібы гром зваюў,
Голас бубухкаў — Бязрукі
З ложка зваліўся зноў!*

Праўдзіва, псіхалагічна выразна пэтанне да жыцця. Лірычным героем — ужо не толькі сам аўтар паэмы, але і збіральны вобраз пакутніка, які знаходзіць моц перасіліць немач. Гэта чалавек, якому цяжка, невыносна балюча і пакутліва, але ён працягвае змагацца з нямогласцю. З трагічным абставінамі, што перайначылі яго лёс. І ўзвышаецца над імі, каб, нягледзячы ні на што, працягваць жыць.

Падобныя матывы — па сутнасці пераадоўвання сябе ранейшага ў сабе сённяшням — гучаць і ў асобных вершах, якія ўспрымаюцца дапаўненнем да паэмы. Не так важна, калі пісаліся яны — дагэтуль ці пасля з'яўлення яе. Галоўнае — блізкасць перажыванняў і адчуванняў лірычнага героя, якому трагічны выпадак вынес суровы прысуд. Страшным для яго было і тое, што з гэтым прысудам лёсу яму пагаджаліся нават некаторыя небаракі на бальнічным ложку, бо лічылі, што самі знаходзяцца ў менш драматычным становішчы.

Не выжыў, а выстаяў, не здаўся. Знаходзячыся з 1945 да 1952 года ў Бабруйскім доме інвалідаў, завяршыў навучанне ў сярэдняй школе. Некаторы час жыў у Астрашыцкім Гарадку, у 1964-м пераехаў у Мінск. На гэты час ужо засведчыў

аб сабе ў літаратуры. З першым вершам выступіў у 1945 годзе ў бабруйскай абласной газеце. З 1951-га друкаваўся ў «Літаратуры і мастацтве», іншых рэспубліканскіх выданнях.

Яшчэ больш паверыў у сябе, калі выйшла першая кніга «Мой таварыш» (1955). У друку сустрэта прыхільна, што, у прыватнасці, засведчыла рэцэнзія Анатоля Вялюгіна, змешчаная 19 лістапада 1955 года ў «ЛіМе». Пачуць ад аднаго з найлепшых знаўцаў паэзіі, што аўтар дэбютнай кнігі знаходзіцца «перад яснай дарогай», а менавіта так Анатоль Сцяпанавіч назваў свой водгук, было надта прыемна. А што ў паэзіі чалавек невыпадковы, засведчыў сваімі кнігамі. Падахваціўся пісаць і для дзяцей. Паспрабаваў творчыя сілы і ў галіне сатыры і гумару, трапіўшы на старонкі калектываўнага зборніка «Са свайго пункту гледжання» (1966). Не кажучы аб публікацыях у перыёдыцы.

Асноўнай тэмай у творчасці заставалася Вялікая Айчынная вайна, памяць аб ёй. Гэта, аднак, не значыць, што абмяжоўваўся ёю. Як і іншыя паэты, выдатна апяваў характастэ наваколля, роднага сэрцу Палесся. Мілагучна пісаў пра каханне і сяброўства. Ашчадны ў выяўленчых сродках, разам з тым знаходзіў вобразы, якія гучалі свежа і непаўторна. Узняў хоць гэтыя: «Край песень і паэм Купалы, // Азёр і неба сінявы, // Ты расцягнуў баянам шпалы // Ажно да самае Масквы». Ці «прамень нібы ручнік, чало Зямлі працёр».

Умеў па-сапраўднаму цаніць жыццё, як і кожны, хто адваваў яго ў смерці. Умеў і радавацца яму гэтаксама адкрыта і непасрэдна, па-маладому бадзёра.

Як не радавацца было, калі адчуваў сябе патрэбным людзям. Як сказаў у адным з вершаў, прысвечаным памяці свайго баявога таварыша Грышы Мароза, «вайна ў нас маладошчы забрала і старасці нам не дала». Кажучы словамі Максіма Багдановіча, быў не самотны. У 1994 годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла томик яго выбраных вершаў і паэм «Далоні Радзімы». Калі памёр, дакладна невядома. Хоць правільным будзе сказаць, што паэты ніколі не паміраюць. Абавязкова знойдзецца той, хто захоча пазнаёміцца з яго творчасцю. Ёсць ахвотныя далучыцца і да напісанага Маркам Станіслававічам. Як і да аднаго з тых, хто ішоў у шэрагу барацьбітоў з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ
Фота з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва

Нагадваць пра подзвіг

У 1964 і ў 1968 гадах Мінскім паліграфкампінатам імя Якуба Коласа былі выпушчаны дзве паштоўкі. Арыгінальнасць заключалася ў тым, што на іх надрукаваныя славуты верш Адама Русака «Лясная песня», на які кампазітар Уладзімір Алоўнікаў напісаў музыку, і гэтая песня была ў той час вельмі папулярнай. Ды і сёння «Лясная песня» на словы Адама Русака часта гучыць па радыё, на тэлебачанні, падчас правядзення розных мерапрыемстваў.

У аснову першай паштоўкі лягла рэпрадукцыя карціны Яўгена Ціхановіча «Партызаны ў разведцы» і тэкст верша Адама Русака «Лясная песня». Наклад паштоўкі складаў 65 тысяч асобнікаў.

Другая паштоўка з «Ляснай песняй» аформлена мастаком Генадзем Граком. Дарэчы, Генадзь Сцяпанавіч выканаў больш за 600 экслібрысаў, прысвечаных беларускім гістарычным асобам, сучасным пісьменнікам, мастакам, лекарам, настаўнікам. Яго эстампы, кніжныя ілюстрацыі, графічныя работы і экслібрысы экспанаваліся ў многіх краінах свету. Тыраж паштоўкі — ажно 78 тысяч штук.

Неафіцыйны партызанскі гімн «Лясная песня» з'явіўся пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны. Аднак былыя партызаны вайны сцвярджалі, быццам спявалі

яго пасля баёў. Песня настолькі ўвайшла ў наша жыццё, што многія адносілі яе да ліку народных. На самай справе гэты верш напісаў капільскі паэт Адам Русак (1904—1987), а бярозы і сосны ў першым радку песні — гэта лес вакол хутара ў Пясочным, дзе ён нарадзіўся.

Адам Русак на пачатку творчага шляху не ставіў за мэту пісаць песні, але кампазітары самі звярталі ўвагу на яго вершы, ствараючы да іх музыку. Паступова ён стаў прафесійным паэтам-песеннікам. Шырокую вядомасць і папулярнасць набылі многія іншыя кампазіцыі (усяго каля 300) на тэксты яго вершаў. Але «Лясная песня» — адна з самых папулярных.

На працягу дзесяцігоддзяў песня гучыць у выкананні прафесійных і аматарскіх калектываў, самадзейных спевакоў. Вядомы беларускі этнамузыкалаг Зінаіда Мажэйка згадала: «Народныя спевакі Тонежа ўпарта вераць, што песня гэтая створана ў гады вайны партызанамі. З фактам, што песню стварыў кампазітар Уладзімір Алоўнікаў ужо ў пасляваенны перыяд, яны не згаджаюцца». Як сцвярджае музыказнаўца Іна Зубрыч, асобныя радкі песні далі назвы перадачам радыё і тэлебачання, артыкулам, зборнікам. Напрыклад, выдаваўся

ЛЯСНАЯ ПЕСНЯ

Словы *Музыка*
А. Русака *У. Алоўнікава*

Ой, бярозы ды сосны —
Партызанскія сестры,
Ой, шумлівы ты, лес малады!
Толькі сэрцам навуру
Вяду песню ліскую,
Ды ўспомнілі былія гады.

Ды ўспомнілі палюды,
І заронкі змярлі,
І завялі халодныя ветры,
І слягу, і нігоды,
І нямныя паходы,
І агні партызанскіх вястор.

Край любімы мой, родны,
Ты назыві свабодны,
За цеба я на бітву хадзіў,
Каб ніколі, ніколі
Ты не быў у ніколі,
Каб зусёды ў шчасці ты жыў.

Адзіны ты гады,
Адзімыя паходы,
Толькі пушы за полом шуміць,
Ой, бярозы ды сосны —
Партызанскія сестры,
Вас ніколі ў ніколі не забліць...

такі зборнік партызанскіх паэтаў, як «Лясныя песні» (Мінск, 1970). Дарэчы, гэтыя вершы ляглі ў аснову араторы-сімфоніі Уладзіміра Алоўнікава «Партызанскія песні». Апошнім нумарам музычнага твора стала «Лясная песня».

Старыя паштоўкі 1960-х гадоў рэкламавалі творчасць паэтаў, мастакоў, кампазітараў, нагадвалі пра подзвігі нашых бацькоў і дзядоў. У Год гістарычнай памяці добра было б аднавіць выпуск падобных паштовак.

Сяргей ЧЫГРЫН

Вялікая сіла — глыток сцюдзёнай вады, калі, стомлены дарогай, спыняешся каля крынічкі. Нахліяешся над бруістым струменьчыкам, і адразу лягчэе на сэрцы. Глытком успрымаецца і свежае паветра ў спякотны дзень. Пасля лёгкага летняга дожджыку яно так асвятляе, што адчуванне, нібы нарадзіўся нанова. А зойдзеш майскім днём у квітнеючы сад — і адразу разнаснаццяжна становіцца душы. Здаецца, усё наўкола ўваходзіць у цябе з нічым не параўнальным водарам. Снуюць пчолы, шукаючы гаючы нектар. Аднекуль узяўся таўстматы чмель і таксама хоча паласавацца ім. Куды ні глянеш — харашынь. Ад гэтага сузірання адразу ўзнямаецца настрой. Калі штосьці не ладзілася, забываешся, адпрэчваеш. Яно ж — такое дробязнае, а ў нечым і выпадковае, што, пры ўсім сваім пастаянстве, адкрываецца па-новаму.

Рагвалод і наш род

Можна прыводзіць і іншыя прыклады, калі нечакана ўсведамляеш, што сапраўднае шчасце не штосьці ілюзорнае, хай сабе і заманлівае, а звычайнае, якое становіцца ў нечым і тваёй сутнасцю.

малады лось з залатымі рагамі, у якіх «прасвечвалася сонца». Што гэта значыць, ён пацікавіўся ў вешчуна. Той і патлумачыў, што «малады лось з залатымі рагамі — гэта малады князь, наш новы валадар. Трэба пасылаць за Варажскае мора». Паведаў, што «ў магутнага

валадару ў гісторыі Беларусі, Іван Васільевіч прысвяціў твор «Трон», жанр якога нездарма вызначыў як містэрыя. У аснове гэтага слова грэчаскае, што ў перакладзе азначае «таінства». Як вядома, у Старажытнай Грэцыі, Старажытным Рыме і краінах Старажытнага Усходу так называліся тайныя і рэлігійныя абрады ў гонар бажаства з удзелам толькі давераных асоб.

Трайдзень — новы княства дзень

Абагаўляць Міндоўга ёсць за што. Але гэта не азначае, што Іван Саверчанка слепа ідэалізуе яго. Як і не абмяжоўваецца толькі тым, што было. У творы сапраўднае месцамі перамяжоўваецца з містычным, а рэальнае — з ірэальным.

пачало шырока выкарыстоўвацца найменне Белая Русь.

Панарамна — надзейна

Героі гэтай кнігі Рагвалод, Усяслаў Чарадзеі, Міндоўг, Трайдзень — толькі частка пантэона выдатных людзей Беларусі, створанага Іванам Саверчанкам. У згаданых творах ён паўстае як празаік, які, адштурхоўваючыся ад тых фактаў, што вядомы пра гэтых рэальных персанажаў, адначасова не адмаўляе і творчай фантазіі. Тым самым у мастацкую тканіну твораў умела і апраўдана ўводзяцца элементы нарацыі, а менавіта так называецца аповед аб гістарычных асобах, у якім выкарыстоўваюцца элементы мастацкага домыслу. Гэта дае ўсе падставы сцвярджаць, што ў беларускай

Глыток Айчыны жыватворны

Ды і сутнасцю тых, хто жыў да цябе. Як і стане гэтакай для наступнікаў. Не можа не стаць, бо яно не што іншае, як, хай сабе і ў розных варыянтах, глыток тваёй Айчыны. Гэта згадалася мне, калі ўзяўся чытаць кнігу Івана Саверчанкі «Рыцары Белай Русі», выпушчаную выдавецтвам «Беларусь». Толькі разгарнуў яе — і разам з аўтарам перанёсся больш чым на тысячу гадоў назад. Апынуўся ў 945 годзе, калі ў Полацку з'явіўся Рагвалод.

Звестак пра гэтага першага гістарычна вядомага князя слаўнага горада на Палаце, бацьку Рагнеды, у летапісах амаль не захавалася, таму пісьменніку, які збіраецца апавядаць пра яго, няпроста. Разам з тым, як ні парадасальна гэта можа ўспрымацца, і лёгка. Несумненна, пры ўмове добрай дасведчанасці ў часе, калі ўсё адбывалася. Ды і не менш добрай арыентацыі ў падзеях тых часоў. Гэтаксама атмасферы жыцця нашых далёкіх продкаў, іх звычаяў. Ведання багоў, якім яны пакланяліся.

князя люцічаў» ёсць сын, якога Рагвалодам клічуць. Да яго з запрашэннем правіць у Полацку і накіраваліся да Варажскага мора крывічы.

Як вядома, са з'яўленнем на нашай зямлі Рагвалода пачалося ўзнікненне першай беларускай дзяржавы, якой і стала Полацкае княства. Апавядаючы пра гэта, Іван Саверчанка, як і трэба было чакаць, не абыходзіць увагай і таго, як ужо ў даўнія часы закладаліся яго стасункі з іншымі землямі. Гэта відавочна па тым, як полацкія дружыны хадзілі на Хазарскі каганат і Візантыю.

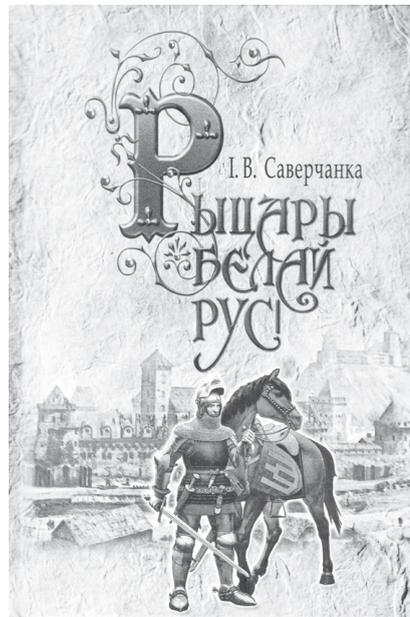
Вобразы-сімвалы

Вобразам-сімвалам у аповесці «Скарб крывічоў» успрымаецца «тугі лук з назва кароткай стралой і двухбаковы меч» — зброя, якая некалі належала продкам крывічоў. Яны былі ўпэўнены, што яе ўручыў ім сам Пярун. Гэты баявы рэліквіі і атрымаў Рагвалод. Спраўдзілася сказанае вешчунамі: «Яны маюць вялізную сілу. Той, хто стане іх валадаром, ніколі не будзе пераможаным».

Як бы працягам гэтага твора ўспрымаецца аповесць «Залаты амулет». Без агаворкі «як бы» не абысціся па той прычыне, што князь Усяслаў Брачыслававіч, празваны Чарадзеем, пра якога апавядаецца ў ёй, не з'яўляўся прамым наступнікам Рагвалода. Аднак калі Рагвалодам былі закладзены асновы Полацкага княства, дык пры Усяславе Брачыслававічы — найвышэйшы ўздым і пашырэнне. Існуе паміж імі і своеасаблівае «сваяцтва». Гэты князь таксама ў Полацку з'явіўся невыпадкова. Праўда, у адрозненне ад першага, родам тамашні. Але паходжанне яго летапісы прыпісваюць чарадзеіным сілам. Відавочна, з-за гэтага і празвалі Чарадзеем.

Калі ў папярэднім творы вобразам-сімвалам з'яўляліся лук і двухбаковы меч, дык у гэтым, што ўжо відаць і з назвы, залаты амулет. Пасвячаючы юнага княжыча ў рыцары, вядзьмак Амеля надзеў яму на шыю ланцужок: «На падвесцы выразна праяўлялася выява Перуна — магутнага бога грома і маланкі, які сядзеў на кані, узброены цяжкім молатам, лукам і стрэламі». Сказанае ім набывае глыбокі сэнс: «Гэты пракаветны амулет [...] мае неверагодную моц. Ён дасць табе, княжыч, уладу над людзьмі, заўжды будзе надзейна ахоўваць ад варожага стралы і мяча, ад вядзе бяду і хваробы».

Рагвалод, Усяслаў Брачыслававіч у нашым цяперашнім паняцці былі дзяржаўнікамі. Пра народ свой клапаціліся, пра зямлю родную дбалі, жывучы клопатам аб тым, каб ніхто і ніколі не мог яе заваяваць. Гэтакімі памкненнямі жыў, кіраваўся і Міндоўг, які заклаў падмурак Вялікаму Княству, дзяржаве, што стала ў Еўропе адной з самых магутных. Яму, першаму каранаванаму

Падобны, як бы рознабаковы падыход, падначалены адзінай мэце. Каб і на прыкладзе Міндоўга засведчыць, што беларуская гісторыя — гэта той «клад», наяўнасцю якога трэба не толькі ганарыцца, але і спрыяць прапагандзе. Свайго роду «даверанымі асобамі» Міндоўга павінны стаць усе, каму неабякавая нацыянальная гісторыя. Гэта датычыцца і постаці вялікага князя літоўскага Трайдзеня.

Трайдзень — герой гістарычнага міфа «Лучнік», назву якога падказвалі... сучаснікі гэтага князя. Падобнае немагчыма? Як быццам і сапраўды так. Але Івану Саверчанку каторы раз дапамагло добрае веданне тых малавядомых фактаў, што тычацца канкрэтнай гістарычнай асобы. Аказваецца, Трайдзень «бліскуча авалодаў баявымі майстэрствамі. Асабліва [...] упадабаў лук. Палонны татарын, які служыў пры бацькавым войску, навучыў яго трэпа на стралы і ў мішэнь, седзячы на кані, што імчаўся галопа». Адсюль і пайшла мянушка Лучнік.

Гэты Лучнік, як паказвае аўтар кнігі, з тых, каму роўных знайсці цяжка. Умоўна кажучы, «прастора» твора невялікая, як, дарэчы, і іншых. Затое надта шмат умясціла ў сябе. Відавочна, што Іван Саверчанка захапляецца гэтым вялікім князем літоўскім. Прадчуваю прэрэчанне каго-небудзь надта прыдзірлівага з чытачоў. А чым асабліва захапляцца? Пры Трайдзене Вялікае Княства Літоўскае засталася ў сваіх ранейшых межах. З гэтым нельга не пагадзіцца, але адразу хочацца і запырачыць: а хіба гэтага мала? Трайдзень чужых зямель не ўзяў, але і сваіх не аддаў. Паспяхова вёў барацьбу з Тэўтонскім ордэнам і Галіцка-Валынскім княствам, з Залатой Ардой, ад якой апошняе залежала. Шмат зрабіў па ўмацаванні межаў краіны. Будаваў і аднаўляў замкі ў шмат якіх гарадах. Нарэшце менавіта ў часы Трайдзеня

літаратуры перспектыўна заявіў пра сябе гатычны рэалізм.

Аднак, вядома, Іван Васільевіч ня мала напісаў і твораў, у якіх на першы план выступае яго вялікае гістарычнае факт. Гэта і даследчыцкія аповеды пра Сымона Буднага, Астафея Валовіча, Войшалка, Льва Сапегу, Францыска Скарыну. У іх таксама важна тое, што Саверчанка-гісторык не супрацьстаіць Саверчанку-празаіку. А ў «Рыцарах Белай Русі» Саверчанка-празаік у суладдзі адчувае сябе з Саверчанкам-гісторыкам. У абодвух выпадках гэтыя дзве творчыя якасці — гісторыка-даследчыцкая і мастацка-аналітычная — удала суседнічаюць, а ў выніку назіраецца тое, што ў чытацкай душы выклікае не менш важнае, а ў нечым у больш істотнае значэнне, чым проста прыхільнасць фактам.

Панарамнасць успрымання гістарычных асоб, вялікіх і малых падзей пашыраецца. Дзякуючы празорлівасці аўтарапраўдзівапаказваецца, узнаўляецца і тое, што магло быць, выходзячы з логікі існавання, у сапраўднасці. У творах само дыханне мінуўшчыны. Глыток Бацькаўшчыны, Беларусі, які напаўняе цябе пры ўваходжанні ў гісторыка-мастацкі свет, створаны Іванам Саверчанкам, настолькі напаўняе, што ўжо не можаш уявіць, як мог жыць, не ведаючы шмат чаго з таго, што данёс аўтар. А што ўжо казаць пра чытачоў, якія пра некаторых з персанажаў кнігі, а хтосьці і пра ўсіх, раней мала ведалі. Адбудзецца тое, што выразна перадаюць знакамітыя словы Фёдора Цюгчава: «И дым отечества нам сладок и приятен».

***

Як жа добра, што кніга «Рыцары Белай Русі» з'явілася менавіта ў Год гістарычнай памяці. Як, дарэчы, і шмат якія іншыя, што пабачылі свет у выдавецтве «Беларусь». Ды і тыя, што ўжо выйшлі, а таксама на падыходзе ў выдавецтве «Беларуская навука». А наперадзе — такая цудоўная і выразная перспектыва — працягваць ствараць гістарычную бібліятэку пра зямлю беларускую, пра яе людзей. Робячы ўсё дзеля таго, каб напісанне і выданне кніг падобнай тэматыкі з адыходам 2022 года не спынілася. Каб і кожны наступны год — не важна, як будзе называцца, сведчыў: мы, беларусы, народ з найбагацейшай гісторыяй і найвыдатнейшымі людзьмі, народжанымі на ёй. Пра іх трэба расказаць усё больш і больш. Менавіта з падзеяў даўніх вырасла ўсведамленне, што марная справа ўсіх нядобразычліўцаў вучыць, як трэба нам жыць. Гэта ў нас трэба вучыцца і мужнасці, і гераізму. Усяму таму, без чаго не можа быць краіны свабоднай і незалежнай. А хто спрабуе забыць гэта, то няхай у галаве сваёй пракруціць падзеі параўнальна нядаўнія. Як мы выстаялі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Дзякуючы празорлівасці аўтара праўдзіва паказваецца, узнаўляецца і тое, што магло быць, выходзячы з логікі існавання ў сапраўднасці. У творах само дыханне мінуўшчыны. Глыток Бацькаўшчыны, Беларусі, які напаўняе цябе пры ўваходжанні ў гісторыка-мастацкі свет, створаны Іванам Саверчанкам, настолькі напаўняе, што ўжо не можаш уявіць, як мог жыць, не ведаючы шмат чаго з таго, што данёс аўтар.

Іван Саверчанка да такіх аўтараў і належыць. Таму, пачынаючы чытаць аповесць «Скарб крывічоў», а ёю кніга адкрываецца, нязмушана пераносіцца ў час, у якім так шмат загадкавага, невядомага, але з-за гэтай загадкаваасці і невядомасці яшчэ больш прыцягальнага, вабнага. Яно ж у многім і інтрыгоўнае, бо невядома, як усё разгорнецца далей:

«Незвычайны страх запанаваў сярод крывічоў. У людзей ажно кроў стыла ў жылах. Магічная зброя — лук са стралой і блішчаты кароткі меч, якія дасталіся прамю ў спадчыну ад далёкіх прашчурнаў, людзей-волатаў, далёкіх страцілі сваю моц. Усе жылі прадчуваннем немінучай бяды. Старэйшыны роду ў адзін голас вінавацілі Ваўка — валадара крывічоў. Ён здзейсніў смяротны грэх: у гневе забіў нявіннага земляроба, які ў нейкай дробязі запырачыў яму і таму, як тлумачылі жрацы, назаўсёды пазбавіўся падтрымка багоў».

Хто ведае, чым бы ўсё скончылася, калі б не прысніўся валадару крывічоў

Прыгоды, рамантыкі, летуценнікі

Пісаць для дзяцей — задача няпростая, што ў розны час і зазначалі многія прыхільнікі такога роду літаратуры (Эдзі Агняцвет, Рыгор Барадулін, Васіль Вітка, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дубоўка, Максім Танк і інш.). Актуальныя пытанні, разгледжаныя з пазіцыяй маленькага чытача, але вачыма дарослага пісьменніка, здавалася б, самі сабой нараджаюць канфлікт інтарэсаў. Тым не менш дасціпныя, простыя, ды не спрощаныя, важныя развагі мастака слова часам вырашаюць лёс выдання задоўга да яго сустрэчы з адрастам.

Імя Алесь Карлюкевіч у літаратурным асяродку знаёмае даўно. Фальклорная традыцыя, памножаная на канон абраных жанраў, складае аснову яго кніг для малодшага пакалення («Прыгоды Шубуршуна», «Вавёрка піша сачыненне», «Зорны шлях белых гарлачыкаў» і інш.). Не стала выключэннем і «Пясочнае мора», якое ўбачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда» акурат у гэтым годзе.

Героі згаданай кнігі — рамантыкі і летуценнікі, здольныя на высакародныя ўчынкі. Іх вабяць прыгоды, падарожжы, а аб'ядноўвае ўвага да гісторыі роднай зямлі. Апавяданні і казкі, знітаваныя агульнай пейзажна-патрыятычнай тэматыкай, клічуць у фантастычны свет мастацкага твора, дзе Крышталінка ракою стала, а Цятранка паспрачалася з Дзвезай.

Улюбёны літаратурны прыём Алесь Карлюкевіч — «апавед у апаведзе». З дапамогай так званай рамачнай кампазіцыі аўтар уключае ў асноўную канву казкі дадатковыя паведамленні ад першай асобы. Гэта значыць, мы чытаем адзін твор, у якім разгортваецца іншы. Абодва яны звязаны паміж сабой сюжэтнай лініяй ці персанажамі. Стрыжань суб'ектных інтарэсаў, як пацеркі на нітку, збірае матывы, калізіі і, вядома ж, мараль: «<...> рабіць усім добро і ласку,

вучыць усіх мірнаму жыццю» (Крышталінка), «нам усім шчырае сяброўства не лішняе» (Уша) і пад. Лаканічныя, але ёмістыя сентэнцыі, відаць па ўсім, выкрышталізаваліся з уласнага досведу пісьменніка — з таго, што ён некалі адчуваў, бачыў ці чуў.

Некаторая «прыземленасць» апавяданняў, у сваю чаргу, хоць і ўдала разбаўленая сціплым рамантызмам, зусім не выключае сур'ёзных тэм — агульначалавечых — этычных, эстэтычных, экалагічных. Народная мудрасць, засвоена мастаком слова з дзяцінства, увасобілася ў лёсах герояў — простых хлапчукоў і дзяўчатак: «бацькоў трэба заўсёды любіць», «у кожнага ёсць свае правы», «шкада выключаць са спіса верных і надзейных сяброў» і інш.

Адпаведны дыдактызм, як гэта і мае быць у дзіцячым творы, даволі дазіраваны, завуальваны кантэкстам, не чытаецца «ў лоб», а таму арганічна спалучаецца з іншымі характэрнымі жанру апавядання характарыстыкамі: невялікі аб'ём, абмежаваная колькасць дзеючых асоб, засяроджанасць на дэталі. Дробнай «рыскі» часам дастаткова, каб раскрыць характар героя. Пра гэта і «Вялікі кошык грыбнага смецця», і «Чужая мара», і «Якога колеру лыжка?» і інш. Ды і самі назвамі, як бачым, пісьменнік трапна ўказвае на ўзнятую

ў творы праблему — заклікае чытача разам з ім рабіць высновы па ходзе разгортвання думкі.

Уцешна прызнаваць, што беларуская дзіцячая літаратура жыве і развіваецца, вабіць каляровымі вокладкамі і якасным тэхнічным выкананнем. На роднай мове гучаць гаваркія імёны і тапонімы, вербалізуецца сівая даўніна, «уцеляняецца» ў зычнае беларускае слова спадзеў на блізкую і далёкую будучыню. Выхаваўчая, але разам з тым не пазбаўленая эстэтычнага флэру кніга Алесь Карлюкевіч, упэўнены, прыйдзе да душы маленькаму чытачу. Рэкамендуем яе да ўвагі і чакаем новых аўтарскіх здзяйсненняў.

Алесь БАРАНОЎСКИ

Несур'ёзная дыета

Ёсць пісьменнікі, якія ў творчасці прытрымліваюцца акрэсленага спектра тэм, працуюць у пэўным кірунку. Ёсць і тыя, якія выбіраюць шырокую тэматычную амплітуду. Да ліку літаратараў, што імкнуцца выявіць сябе ў палярна розных тэмах, адносіцца і Дзмітрый Дземідовіч. У выдавецтве «Чатыры чвэрці» выйшла яго кніга вершаў «Паміж намі кажучы...»

Член Саюза пісьменнікаў Беларусі Дзмітрый Дземідовіч піша на беларускай і рускай мовах. Ён — аўтар зборнікаў вершаў «Прызнанне», «Самі...», «Двойное замыкание», «Грани судьбы». Яго п'яру належаць паэмы «Афоня Убогий», «Белорусский десант» і «Большая игра», у якой апісаны перыяд жыцця нашай краіны з 1900 да 1985 года. Раман-дылогія «Умереть, чтобы выжить» Дземідовіча расказвае пра лёсы беларускай інтэлігенцыі ў XX стагоддзі. Раман хоць і з'яўляецца мастацкім, але мае дакументальную аснову. Чарвякоў, Купала, Колас, Некрашэвіч, сталінскія рэпрэсіі, вайна... Кніга тыражом 100 асобнікаў выйшла ў прыватным выдавецтве, тыраж разоў больш за тыдзень.

У зборніку «Паміж намі кажучы...» пісьменнік праявіў сябе як выдатны гумарыст. Выданне створана па прынцыпе: прысвячэнне пісьменніку і некалькі пародый на яго творы. Жанр пародый ў беларускай літаратуры не шырока распаўсюджаны, таму кніга выклікае асаблівы інтарэс. З назвы выдання зразумела, што пародый прысвечаны людзям, добра знаёмым аўтару:

Ну што ж, сябры, у кніжцы гэтай
Сабраў пісьменніцкі я люд.
Тут і сур'ёзная дыета,
І жартаўлівы ёсць прысуд.
Ідзе народ не па ранжыру,
Не па заслугах стаўлю ў строй,
А як душы захоча ліра —
Яна жыве сама сабой.

Звярнуўшыся да зместу, чытач зразумее, што Дземідовіч сабраў у кнізе цэлую літаратурную суполку. Тут Іна Фралова, Дзмітрый Пятровіч, Аляксандр Каршакевіч, Вольга Паўлючэнка, Аліна Легастаева, Алена Стэльмах, Валянціна Паліканіна, Казімір Камейша, Віктар Шніп, Раіса Баравікова, Анатоль Зэкаў, Міхась Пазнякоў ды іншыя літаратары.

добразычлівы жарт, і лагодны гумар, мяккая смяшынка, і жартаўлівы намёк, сатырычная шпілька, з'едлівая іронія. Вось як, напрыклад, паэт піша пра Алену Стэльмах:

Яна амаль што Коласа зямлячка,
А значыць, для мяне амаль свая.
А земляка,
няхай мяне затопча качка,
Як гумарыст, магу таптаць і я.
Але не моцна, ціхенька, з палёгкай.
Нібы крануў прынёманскі туман,
Бо лёс парой бывае вельмі крохкім,
А перагіб страшней,
чым той падман.

А пасля — «Бяда» — пародыя на верш А. Стэльмах «Ляжу ля коміна на печы...»:

Няшчасце ў вёсцы, вось бяда!
Гавораць, газ дадуць прыродны.
Дом ацяпляць будзе вада
І батарэяў комплекс модны.
І як жа плечы цяпер грэць,
Хіба што легчы на падлогу?
Дык гэта трэба вопыт мець
І быць гімнасткай хоць нямнога.

Парадысту, безумоўна, патрэбны і веды, і густ, і такт, каб беспамылкова выбраць від зброі і належным чынам яе прымяніць. Беларускія парадысты па-сяброўску смяюцца з пэўных абставін жыцця. Іх крытыка ў асноўным не бывае злой, абразлівай. Генадзь Бураўкін, напрыклад, аднойчы прачытаўшы пародыю на сябе, зазначыў, што можна было ўесці і мацней. Добра таксама ставіліся да пародый Станіслаў Шушкевіч у «ЛіМе», Сяргей Дзяргай у «Вожыку», Эрнест Ялугін у газеце «Наша слова». Алесь Адамовіч у свой час адзначыў, што не вельмі прыемна чытаць пародыі на сябе, затое сапраўднае задавальненне — на іншых.

Дзмітрый Дземідовіч па-свойму адкрывае аўтара, падае буйным планам яго індывідуальна-творчы вобраз і перадае асаблівасці стылю вельмі

дакладна і трапна. Як, напрыклад, у пародыі на верш Навума Гальпяровіча «Прыцмак. Стол. Кубачак. Пакой...»:

Прыцмак. Стол. Кубачак. Пакой.
Горад затаіўся, а быў шумным.
Божа, гавару я сам з сабой —
Размаўляць прыемненька з разумным.
Пеніцца ў кубачку віно,
Цела грэе ды і душу цешыць.
Піць, гавораць, дрэнна перад сном.
Каб заснуць, хіба ёсць сродак лепшы?

Ды і ў прысвячэнні Навуму Якаўлевічу паэт адлюстравуе героя вельмі трапна: «І ганарыцца ім град Наваполацк, // Ён ганаровы жыхар. // Круціцца-верціцца творчасці кола, // Разам з ім — таленту дар».

Падарожнічаючы па старонках выдання, адчуваеш, што за прысвячэннямі і пародыямі стаіць сапраўдны майстар, мастак, улюбёны ў сваю справу, паэт-энтузіяст. У асобе Дземідовіча ўдала спалучаюцца даследчык, паэт і крытык. Аўтар валодае выдатным пачуццём гумару,

У зборніку «Паміж намі кажучы...» пісьменнік праявіў сябе як выдатны гумарыст. Выданне створана па прынцыпе: прысвячэнне пісьменніку і некалькі пародый на яго творы. Жанр пародый ў беларускай літаратуры не шырока распаўсюджаны, таму кніга выклікае асаблівы інтарэс. З назвы выдання зразумела, што пародый прысвечаны людзям, добра знаёмым аўтару.

і гумар гэты па-сяброўску шчыры і добразычлівы, хоць, можа быць, часам калючым. Пародыі Дземідовіча натхняюць на іронію, добры настрой і смех ад душы.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Таццяна ЦВІРКА

Не сцірайце з памяці вайну!

* * *

Мама. Матуля. Мамулечка. Маці...
Вочы заўжды ў трывозе.
Б'еца пад сэрцам сардэчка дзіцяці —
дзесяць месяцаў носіць.
І на руках затым многа гадочкаў
няньчыць крывінку, песьціць,
а ў сваіх думках дачок і сыночкаў
носіць да самай смерці...

Мама. Матуля. Мамулечка. Маці...
Вочы іскраца пняшчотай —
бегаюць побач маленькія «шчасці»,
дапамагаюць з ахвотай.
Хлопчыкаў шэсць і дачушка Ганулька
дружна раслі-падрасталі,
разам гулялі ў ланту і бірулькі,
будучыню праракалі.

Мама. Матуля. Мамулечка. Маці...
Вочы з'ядае знямога.
Пахне палынам і воскам у хаце —
моліцца перад дарогай.
Чорная вестка. Чорнае ранне.
Чорная стужка на лёсе.
Саракавыя... Выпрабаванне
вайной па жыцці прайшлося.

Мама. Матуля. Мамулечка. Маці...
Вочы ад слёз аслеплі.
Здымкі сыночкаў пальцамі гладзіць,
употай надзею цепліць.
Сціпка, Мікола, Мішка, Валодзя
і наймалодшы — Пеця.
У небяспечным дзеці паходзе.
Усе пяцёра — па свеце...

Мама. Матуля. Мамулечка. Маці...
Вочы паперкам не вераць!
Пяць пахаванак... Нябесаў пракляцце...
Чым яе гора змераць?
Волаты-хлопцы. Дзеткі. Сыночкі...
Не пераступяць парога...
Крык мацярынскі майскаю ноччу
салютаваў перамогу!

Мамы. Матулі. Мамулечкі. Маці...
Вочы — да дна ў чаканні.

Дзе ж вы, Валеркі, Сашы, Уладзі,
Юркі, Сяргеі, Вані?...
Колькі ж ёй трэба — пражэрлівай смерці?..
О, Усемагутны, скажы нам!
Самае страшнае гора на свеце —
Дзяцей перажыць сваіх мамам.

Мамы. Матулі. Мамулечкі. Маці...
Вочы — у мармуры вечным...
Вам, патрыёткам, помнікі ладзім,
Нізкі наклон шлём сардэчны.
Анастасіі, Праскоўі, Марыі...
Шмат Вас — матуль-гераніяў!
Камнем магільным у смутку застылі...
Памяць пра Вас не згіне!

Рамонкі

Я так любіла рамонкі!
Сціпля бялавейкавыя, з залатымі вочкамі.
Сонечныя кветкі-варажбіткі.
Я пляла з іх вяночкі і ўглядалася
ў блакітна-шэра-белую пустыню —
мару майго дзіцінства!
Неба! Я так хацела быць тваёй
пташкай!

І я паляцела!
Неба! Я твая птушка-а!
Начная птушка!
Я лячу-у-у!
На крылах У-2,
легендарнага «Кукурузніка»!
«Kaffeemuhle».
«Haltsnahmaschine».¹
З маімі зоркамі на фюзеляжы!
Неба! Гул матора! Бясконцасць!
Я так баялася згарэць зажива
У пікіруючым да зямлі бамбавіку...
Я так баялася прапасці без вестак...
28 трывожных начных залётаў!
28 — лічба дня майго нараджэння!
28 — ні больш ні менш...
Неба! Роўна ў 28
Я стала тваёй дачкой...
Неба! У тваёй густой сіняве
Няма магіл.
Я згарэла жыўцом.
Прапала без вестак...
Але не! Сёння я бачыла сваю магілу.
Магілу з рамонкамі!
Я не герой! Я проста любіла Радзіму!
І рамонкі!

Сціпля бялавейкавыя, з залатымі вочкамі.
Сонечныя кветкі-варажбіткі...
Іны раз я злітаю на зямлю,
пляту з іх вяночкі
і, углядаючыся ў блакітна-шэра-белую
пустыню,

малю вас, людзі:
«Не сцірайце з памяці вайну!»
І будзе новы дзень!
І ўздыдзе мірны месяц...
І буду я
сярод мільёнаў зор на млечнай алеі...
І новае...
Не! Тое самае сонца
ў новым выратаваным свеце.

Яны жыццё любілі строга,
Бо працавалі тут яны.
Байцоў сурова дарога,
Не ўсе вярталіся з вайны.

Удовы сеялі, аралі
І гадавалі дзетак тут.
Салдаты ў бітвах паміралі,
Каб вольны быў іх родны кут.

* * *

Мой унук на замежным курорце...
А мой тата загінуў на фронце.
Ён адважна змагаўся за тое,
Каб не аднялі прышэльцы святое.
А гэта Радзімы нашай прасторы:
Нашы крыніцы і ясныя зоры,
Нашы лугі і лясы,
і балоты,
І нашы палі для сумленнай работы.
Тата загінуў,
ды ён не забыты.
Бацькавай доляй лёс мой спавіты.
У кожнага ў сэрцы святая Айчына,
Як клікалі бацьку,
назваў я так сына.
Унук мой вярнуўся дадому з замежжа,
Дзе нашы крыніцы,
дзе Белая вежа.

Цешицеся ім!
Мілуйце яго!
Беражыце!
Беражы-ы-це-е-э!..

На багне ля Азарычаў...

(Чорны ўспамін загінулай душы пра лагер
смерці Азарычы)

Я не плакала. Я не прасіла есці.
Я толькі паўтарала:
«Халадна, мамачка... Халадна...»
Журавіны. Журавіначкі...
Ягадкі — збавіцелькі
на перамерзлым кусціку...
Я знайшла вас пасярод балота
пад брудным снегам,
зрабла ў дзіцячую далоньку
дваццаць пацерачак.
Мне дасталася толькі пяць...

Фота з сайта strada.by

Канцлагер «Азарычы».

Пяць бобінак-кіслінак.
І па пяць тым, хто быў побач:
маме, сястрычыцы, браціку.
Гэта сныданак наш. І абед. І вячэра.
Не, на вячэра была хвойная ігліца
і жменька снегу...
«Халадна, мамачка... Халадна...»
Журавіны ... Журавіначкі...
Ягадкі-збавіцелькі
на перамерзлым кусціку.
Не выпала больш знайці вас
за тры пакутныя дні
на багне ля Азарычаў,
у фашысцкіх абцугах.
Дзень? Вечар?
Неба згубіла колер.
Вісела шэра-чарнільнай пенай
над палескай тванню.
Дзень? Вечар?
Людзі-цені
выплаквалі боль свой,
блукаючы па шматку зямлі.
«Халадна, мамачка... Халадна...»

пад дуламі аўтаматаў
яна прыйшла. Па мяне.
Расчарціўшы крыжамі
маё васьмігадовае жыццё,
пусціўшы пад вастрыё касы
каласкі маіх дзіцячых мар,
за дзень да вызвалення з пекла
Азарыцкага канцлагера.
«Ужо не халадна, мамачка...»
Журавіны. Журавіначкі...
Ягадкі — пацёркі.
Не шукаю вас больш
пад брудным снегам,
сыплю жменькамі
па балотах беларускіх
кроплямі крывавамі
з вечнасці...
Каб помнілі!

¹ Кавамолка, швейная машынка — так называлі невялікія севецкія аднаматорныя самалёты.

Мікалай МІНЧАНКА

Наша праўда

Цяпер сваю мы праўду маем,
Па гэтай праўдзе

і жывём.
Зямлю чужую не чапаем,
Але сваю не аддаём.

О, колькі войнаў прашумела
Над родным краем за вякі.
Заўжды адважна,

мужна, смела
Тут ваявалі землякі.

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА

Беларускае кола

У найлюбай сталіцы,
У Траецкім прадмесці,
Кола — промнямі спіцы —
Выплывае як песня.

Кола з ласкай бязмежнай,
Ручніком абвівае,
Беларусам замежжа
Ў сны і ў думы завітвае.

Працавітасці сімвал —
Гэта кола ад воза,
На якім з лугу сена
І ўраджаі з поля возім.

Сімвал сонца над намі,
Сімвал поступу часу,
Гэта кола яднае
Беларусаў на ішчасце.

Нам на добрую долю
Рух не спыніць ніколі
Нас, нашчадкаў і продкаў,
Вечнай лучнасці кола.

Ветэраны

Еўропы геаграфію прайшлі
Па рэках, гарадах, што вы ўзялі.
І сёння немаўляты цягнуць ручкі —
Перабіраюць вашы медалі.

З аднаго боку — свет вясною ўбраны,
Дыханне разняволеных палёў...
І раненыя сэрцы ветэранаў —
З другога боку гэтых медалёў.

Даўгі мы вам яшчэ не адалі.
Апошні час ваі, Божа, адалі!
Вы як даўжэй жыліце, ветэраны,
Хай звоняць-граюць вашы медалі.

А перад імі, што касцёмі ляглі,
Каб мірна красаваць мы тут маглі,
Як каласы, галовы мы схіляем.
А ў небе ззяюць зоркі-медалі...

На вясковай лаўцы

Памяці Зінаіды Аляксандраўны Аўласенкі

Васіль ШАЛАК

Жанчына, якая адзначыла свой васьмідзесяцігадовы юбілей тры гады таму, завяршыла зямны шлях. Вядома, узрост гэты вельмі сур'эзны. І той, хто не ведаў яе, мог бы сказаць: «Бабуля». А большасць вяскоўцаў звалі яе па імені па бацьку, але ніяк не бабулькай. Мабыць, з-за таго, што нябожчыца заўсёды вяла актыўнае грамадскае жыццё, знаходзілася сярод людзей.

Яна адносілася да тых, каго апошнім часам сталі называць «дзеці вайны». Увесну 1941 года Дзяўчынка скончыла два класы пачатковай школы. На яе долю выпалі многія нягоды фашысцкай акупацыі. Той ваенны перыяд у памяці адлюстраваны трыма словамі: страх, голад і холад.

Страх... Было вельмі страшна, калі наляталі нямецкія самалёты і бамбілі, скідалі «запальніцы», стралялі з кулямётаў. Тады разам з маці, братамі і сястрой Дзяўчынка бегла на найбліжэйшае балота і хавалася ў кустах лазы ці сярод купін. Страх адольваў і тады, калі ў хату заходзілі нямецкія салдаты і, накіраваўшы сваю зброю на маці і дзяцей, патрабавалі «млеко», «масла», «шпег», якіх у сям'і ўжо даўно не было. Не менш страшна было і тады, калі падчас фашысцкай блакады партызанскай зоны да вёскі падышлі танкі і білі з гармат і кулямётаў па хатах, адрынах і па людзях, калі акупанты сабралі некалькі сотняў грамадзянскага насельніцтва і пагналі кудысьці ад родных мясцін. А бывалі моманты, калі стомленых палонных фашысты зачынялі на ноч у стайні, свірне, адрыне і да іх вонкавых сцен клалі салому ці сена. І калі хтосьці шэптаў казаў суседу: «Ці не паліць нас будучы?!», гэтыя словы чулі ўсе людзі. І страх выбухаў лямантам жанчын і гучным плачам дзяцей.

І хоць гэтыя прадказанні, на шчасце, не спраўдзіліся, усё ж апошнія здзекі фашыстаў на ўсё жыццё засталіся ў памяці Дзяўчыны. Тыя страшныя хвіліны пракручваліся ў снах не толькі ў пасляваенны час, але і пазней. І тады Яна працягвалася з крыкамі адчаю і ў халодным поце.

Голад... Першая ваенная зіма запомнілася Дзяўчыны тым, што ў сям'і сталі ўлічваць кожную бульбину, бо яшчэ летам прыйшлося «падзяліцца» харчаваннем з акупантамі. У нейкі дзень яны забралі карову, цяля, свінню, пяць курыц разам з пёўнем і тое, што знайшлі ў свірне і склепе. А потым штосьці з загадзя прыхаваных запасаў збожжа, бульбы і гародніны было перапражана ў лес для харчавання партызан.

Маці пякла хлеб з мукі, атрыманай з дапамогай хатніх жорнаў. У цеста яна дадала і яшчэ нейкія кампаненты, але яны не прыносілі пачуццё сытасці. Сярод іх вядучае месца займалі мякіна, лебяды, жалуды. Увесну з харчаваннем стала зусім дрэнна. Скончылася зерне, бульбы заставалася не больш чым мяшок. Той запас трэба было пакінуць на насенне. І маці стала варыць нешта такое, што раней называлася капустай. Гэтая стра-

ва аддалена нагадвала даваенную ежу. У кацялок налівалася вада без солі, а затым туды дадалася шчаўе, снітка ці лебяды. Вось гэтае варыва падалася на стол не толькі штодзённа, але і на сняданак, і на абед, і на вячэру.

Калі на возеры растаў лёд, старэйшы брат Дзяўчыны хадзіў лавіць рыбу. Для гэтага яму даводзілася залазіць у ледзяную ваду і цягнуць па дне вялікі кошык. У яго нярэдка траплялі плотачкі і акунькі. Яны ўзбагачалі стол для ўсёй сям'і. Пазней брат стаў прыносіць качыныя і крумкачыныя яйкі.

Не лепшымі былі таксама іншыя перыяды вайны. Маці з малымі дзецьмі пасадзілі пад рыдлёўку некалькі радоў бульбы. Ледзь-ледзь яна падыходзіла да стадыі паспявання, як яе выкопвалі. Тое ж рабілі з жытам і ячменем. Хацелася назапасіць ежу на зіму. Але зноў-такі даводзілася дзяліцца харчаваннем з акупантамі.

Холад... Першая ваенная зіма была ранняя і марозная. А жыць прыйшлося ў лазенцы, бо яшчэ ў жніўні хата згарэла падчас налёту нямецкіх самалётаў. Суседскі дзед склаў невялікую печку, з дапамогай якой можна было нешта зварыць з ежы і абагравацца. Вось толькі з дровамі стала тугавата. Запас іх скончыўся, а ў лес не пойдзеш: калі там зловяць немцы, то адразу ж і расстраляюць як партызана. Таму даводзілася здавальвацца галінкамі рэдкага хмызняку, які рос на балоце. Такое паліва давала цяпло, пакуль гарэла. Таму ў лазенцы было амаль заўжды холадна.

Цёплага адзення і абутку ў дзяцей не было, таму ім даводзілася амаль увесь час сядзець у памяшканні. Падчас авіяцыйных налётаў і артылерыйскіх абстрэлаў яны перабягалі ў выкапаную на агародзе зямлянку.

Увесну трэцяга года вайны сталі прыходзіць паведамленні пра набліжэнне Чырвонай арміі. Немцы ўзмацнілі барацьбу з партызанамі. Яны змаглі блакіраваць усе партызанскія фарміраванні Полацка-Лепельскай зоны ў лесе побач з вёскай, а потым прыступілі да планамернага іх знішчэння. Калі ж партызаны ажыццявілі прарыву блакаднага калца і выйшлі з акружэння, акупанты адыграліся на мірным насельніцтве. У той страшны час загінуў старэйшы брат Дзяўчыны. Другога яе брата нямецкія акупанты пагналі ў Нямецчыну, дзе ён прапаў без вестак. Падобныя страты былі і ў сям'ях сваякоў.

І вось ненавісная вайна скончылася. З дванаццаці гадоў Дзяўчыны прыйшлося не толькі сядзець за школьнай партай, але і працаваць па хатняй гаспадарцы, на калгасных палях. Аб тым пасляваенным перыядзе, калі адраджалася краіна, усе дзеці вайны кажуць практычна аднолькава: «Было холадна і голадна. На ежу не хапала нават бульбы. Каравай жытняга хлеба часта

абазначаў свята. Пра батон з пшанічнай мукі, шклянку малака, яечню мы нават не марылі. Затое было шмат працы і ва ўласнай гаспадарцы, і ў калгасе».

Атрымаўшы чатырохкласную адукацыю да чатырнаццаці гадоў, Дзяўчынка стала працаваць у мясцовым калгасе. Ёй далі пасаду, якая вытлумачвалася двума словамі: «куды пашлюць». Даводзілася пасвіць цялят, кароў, стрыгчы авечак ручнымі нажніцамі, саджаць бульбу, капусту, буракі, а потым прапловаць градкі. У поўнай гармоніі рукі Дзяўчыны-падлетка знаходзіліся з ручкамі грабель і вілаў на ўборцы сена, ручкай сярпа ў час жніва. А ўвосень гэтыя дзіцячыя рукі церабілі лёндаўтунец на калгасным полі, а потым на ўборцы бульбы перакідвалі тоны зямлі.

У сямнаццаці гадоў нашай Герані пашчасціла. Яна стала зарабляць не працадні, а грошы. Яе накіравалі на паўгода з калгаса на будаўніцтва раённага завода для сушкі агародніны. Там яна разам з напарніцай дастаўляла мулярам на насілках раствор і цэглу.

Пасля заканчэння будаўніцтва завода Дзяўчына працягнула працу ў калгасе. Яе прызначылі звеннявой па вырошчванні лёну таму, што яна ўжо паказала сваю працавітасць. Тады лён прыносіў калгасу значныя грошы. Калі за арандаваную зямлю калгас разлічваўся з дзяржавай бульбай, збожжам, малаком і мясам, то валакно і насенне лёну дзяржава купляла.

А ў чым заключалася праца нашай Звеннявой? Разам з членамі звяна Яна кожны дзень хадзіла на звычайную працу, а зімой па выхадных дзяўчаты збіралі па хатах попель і курыны памёт. Увесну звяно падкармлівала сабранымі ўгнаеннямі лён.

Чытачу варта разумець, што тая аперацыя выконвалася, як правіла, досвіткам. А потым Звеннявая разам з сяброўкамі ішла на іншую працу ў вызначаны час. Нярэдка для догляду парасткаў лёну звяно прыходзіла на поле ўжо ўвечары пасля выканання ўстаноўленага брыгадзірам задання. Вялікая ўвага надавалася барацьбе з паразітамі, якія сяліліся на льянным полі. Накінуць дзяўчаты хусткі на твары, прыкрываючы вочы, рот і нос, і пачынаюць расейваць дуст — атрутнае хімічнае рэчыва. І такія аперацыі даводзілася праводзіць на кожнай плантацыі лёну.

А з пачаткам восені звяно ўжо цалкам займалася льном. У верасні пачыналася яго церабленне. Спецыяльных камбайнаў тады не было. Расліны выдзіралі з зямлі рукамі, звязвалі ў маленькія снапы і ставілі ў невялікія кучкі на прасушку. Праз некаторы час везлі ў асець, дзе ўручную абмалочвалі галоўкі лёну. Пасля заканчэння аперацыі, пыльнай і бруднай, саломку зноў ўручную расціралі па палях і лугах,

каб яна адляжалася і лепш аддзялялася валакно ад кастрыцы.

А праз пэўны час тую саломку, праз якую ўжо прарасла трава, калгасніцы ўздымалі голымі рукамі, грузілі на падводы і везлі ў які-небудзь будынак з дахам. Там адбывалася сартаванне. І зноў пыл, бруд, шурпатыя рукі. Калі дазваляў час, стараліся вырабляць валакно. За яго давалі больш грошай, чым за саломку. І гэты працэс таксама ажыццяўляўся ўручную, дзедаўскім, лепш сказаць бабуліным, спосабам.

Некаторая частка грошай, атрыманых за продаж лёну, выдзялялася на прэміі членам звяна, астатняя сума размяркоўвалася на працадні для ўсіх калгаснікаў.

У шасцідзесятых гадах на дапамогу льнаводства стала прыходзіць тэхніка. Яна дапамагала ў падкормцы раслін, барацьбе з пустазеллем і шкоднікамі. Адпала неабходнасць церабіць лён уручную, весці яго на абмалот, падымаць саломку на полі пасля вылёжвання. І, тым не менш, да гэтай тэхнічнай культуры трэба было прыкладаць рукі, што і рабілі члены звяна.

Шматгадовая праца Звеннявой была адзначана па заслугах. Яе запрасілі ў раённы Дом культуры і там ва ўрачыстай абстаноўцы ўручылі дзяржаўную ўзнагароду — ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга, які стаў маральным стымулам для далейшай працы нашай Герані.

Пасля выхаду на пенсію Яна яшчэ каля чвэрці стагоддзя, амаль да апошняга дня свайго жыцця, актыўна ўдзельнічала ў творчасці мясцовага фальклорнага ансамбля, была адной з тых, хто стаяў каля вытокаў калектыву. І тут Яна дзейнічала так, як і працавала ў калгасе. Не прапусціла ніводнай рэпетыцыі, ніводнага канцэрта. Ніколі не скардзілася на стан здароўя і не прымала доказаў калег самадзейных артыстак, якія скардзіліся на нядушасць: «Трэба дома таблеткі прымаць, а не на выступленні!»

Вось прыблізна такія словы сказала падчас памінальнай трапезы адна з сябровак Нябожчыцы па фальклорным калектыве.

І завяршыць гэты аповед мне хочацца яе ж словамі:

«Большасць з вас, — сказала яна, звяртаючыся да прысутных, — ведалі Нябожчыцу як пажылую пенсіянерку, гэта значыць чалавека, які быццам бы абцяжарвае сабою маладых. А я ведаю Яе як выдатную працаўніцу, якая з раніцы да ночы працавала на калгасных палях, як цудоўную жонку для мужа і ласкавую маці, якая выгадавала таленавітую дачку. Яна ўсё жыццё была Зоркай, якая асвятляла шлях людзям, а мы заўважылі гэтае святло, на жаль, вельмі позна.

Мір праху яе! Светлую памяць аб нашай Сяброўцы мы назаўжды захаваем у сваіх сэрцах!»

Іван ЖДАНОВІЧ

У Астраўцы Гродзенскай вобласці 8 чэрвеня прайшло адметнае мерапрыемства «Роля старабеларускай пісьмовай спадчыны і беларускіх народных гаворак ва ўмацаванні гістарычнай памяці народа». Імпрэзу прымеркавалі да Года гістарычнай памяці. Ініцыятыва паслухаць даследчыкаў-філолагаў належала дырэктару Астравецкай раённай бібліятэкі Наталлі Ачарэтай. Прапанову падтрымалі супрацоўнікі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. На сустрэчу з мясцовым насельніцтвам прыехалі дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Ігар Капылоў, загадчыца аддзела гісторыі беларускай мовы Наталля Паляшчук, вядучыя навуковыя супрацоўнікі гэтага аддзела Ірына Будзько і Эльвіра Ярмоленка, загадчыца аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Вераніка Курцова, загадчыца аддзела выданняў і тэксталогіі Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Алена Васілевіч.

Багацце Астравеччыны

Ігар Капылоў у дакладзе «Роля нацыянальнага мовазнаўства ў захаванні гістарычнай памяці беларускага народа» расказаў, што зроблена Інстытутам мовазнаўства па вывучэнні самых розных праблем беларускай лінгвістыкі на працягу больш чым 90-гадовай дзейнасці, у пачатку якой стаяў Інстытут беларускай культуры. Згадаў дакладчык перадусім унікальныя выданні навукоўцаў. Сярод іх — «Граматыка беларускай мовы» ў 2 тамах, «Гістарычны слоўнік беларускай мовы» ў 37 выпусках, «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» ў 6 тамах, аднатомны «Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы», «Дыялекталогічны атлас беларускай мовы», «Лексічны атлас беларускіх народных гаворак» у 5 тамах, «Этымалагічны слоўнік беларускай мовы» (1—14 тамы), перакладныя руска-беларускі і беларуска-рускі слоўнікі, якія шматразова абнаўляліся і дапаўняліся новымі лексічнымі сродкамі. Былі названы і многія іншыя працы, запатрабаваныя і неабходныя для нашага грамадства.

Паведаміў Ігар Лявонавіч і пра новыя навуковыя напрамкі ў дзейнасці інстытута, звязаныя з выкарыстаннем камп'ютарных тэхналогій. Адметнай часткай даклада быў распавед пра дзейнасць установы, накіраваную на замацаванне сувязей са школамі, культурна-асветніцкімі ўстановамі, якія карыстаюцца вынікамі працы даследчыкаў.

Прыгадаў Ігар Капылоў і імёны тых славуных навукоўцаў, якія ў розныя гады працавалі ў Інстытуце, узначальвалі яго. Лейтматывам гэтага выступлення было адно: беларускімі вучонымі створана вялікая колькасць важных прац, але за кожным даследаваннем стаяць асобы, якія нарадзіліся ў Беларусі. Задача кожнай культурна-асветніцкай установы — памятаць пра тых, хто жыў і жыве на гэтай зямлі. Астравеччына багатая на славуны імёны. Сярод іх — імя Адама Мальдзіса.

Гэты год быў бы юбілейны для знакамітага літаратуразнаўцы. Ігар Капылоў прапанаваў аб'яднацца акадэмічнымі ўстановамі і мясцовым органам кіравання і годна адзначыць юбілей выдатнага дзеяча нацыянальнай культуры. Наогул, глядзячы ў будучыню, трэба думаць, як заўважыў выступаюца, не проста пра адназонавае мерапрыемства, варты надарзіць і праводзіць рэгулярна навуковыя форумы, каб усебакова расказаць пра гісторыю краю і яго велічныя набыткі, створаныя тымі, хто нарадзіўся ў рэгіёне, хто пакінуў адметны след у нашай нацыянальнай гісторыі.

Ідэя была ўспрынята з радасцю і дырэктарам Астравецкай бібліятэкі Наталляй Ачарэтай, і прадстаўніцтвамі мясцовых органаў кіравання. Шанаваць тых, хто ствараў і стварае сёння нацыянальную гісторыю ў яе канкрэтных набытках, — гэта якраз і ёсць рэальнае захаванне гістарычнай памяці.

Наталля Паляшчук у дакладзе «Старабеларуская пісьменнасць як крыніца

пазнання нацыянальнай спадчыны» расказала пра абставіны стварэння «Гістарычнага слоўніка беларускай мовы», які складаецца з 37 выпускаў і з'яўляецца першым завершаным лексічным словазборам сярод усходніх славян. Гэта не проста алфавітны словазбор, у якім аб'яднаны словы ад літары «а» да літары «я» і адлюстраваны значэнні каля 75 тысяч лексем старабеларускай літаратурна-пісьмовай мовы, а найперш крыніца ведаў пра 500 гадоў беларускай гісторыі. У слоўніку адлюстравана лексіка твораў вядомых постацей нацыянальнай гісторыі, слынных асоб: Францыска Скарыны, Сымона Буднага, Фёдара Еўлашоўскага, Мялеція Сматрыцкага, Іпацыя Пацея, Пятра Скаргі і многіх іншых. Даследчыкамі было апрацавана звыш ста старажытных кніг і рукапісаў (летапісы, хронікі і хранографы, воінскія і рыцарскія аповесці і раманы, мемуарныя і публіцыстычныя творы, жыцці, павучэнні, біблейскія тэксты, статуты), тысячы старонак актавага матэрыялу (прывілеі, судовыя рашэнні, тастаменты, міждзяржаўныя дамовы і пагадненні).

Багаці «Гістарычнага слоўніка беларускай мовы» з'яўляюцца адказам на пытанне, хто такія беларусы, якое месца мы займалі і займаем у еўрапейскай гісторыі.

Наталля Паляшчук расказала аб рабоце над слоўнікам, якая працягвалася амаль шэсцьдзясят гадоў. Ідэя стварэння такога выдання была прапанавана ў 20-я гады XX стагоддзя ў час функцыянавання Інбелкульту. Над праектам будучага слоўніка ў той час працаваў Іосіф Воўк-Левановіч. Задума засталася не здзейсненай. Яе ўвасобілі ў жыццё навукоўцы Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа. Гэты моўны скарб — неацэнны гістарычны помнік развіцця беларускага народа.

Якую каштоўнасць маюць для нацыянальнай гісторыі такія раннія рукапісныя творы, як «Жыццё Еўфрасіні Полацкай», «Полацкае Евангелле», а таксама рукапіснае «Слуцкае Евангелле»,

што яшчэ называюць Евангеллем Юрыя Алелькавіча, расказалі Эльвіра Ярмоленка і Ірына Будзько. Даследчыцы гісторыі мовы не проста паведамілі пра шматлікія таямніцы, звязаныя з гэтымі нацыянальнымі святынямі. Асобнікі «Жыцця Еўфрасіні Полацкай» і «Полацкага Евангелля» можна было патрымаць у руках, пагартцаць, адчуць атмасферу тагачаснага пісьма. Прапанаваныя для агляду выданні адметныя сваім зместам. Так, «Полацкае Евангелле» з'яўляецца першым тэкстам поўнага апракаса (уклучае ўсе евангельскія чытанні богаслужбовага гадовага цыкла), перапісаным на беларускіх землях (XII ст.). У прывезеным даследчыкамі экзэмпляры выдання прадстаўлены ўзноўлены тэкст рукапісу (у тым ліку ўпершыню расчытаныя запісы на палях), падаюцца ў ім і вынікі яго навуковага даследавання. Як удалося захавацца перадакнізе беларусаў, нягледзячы на тое, што мінула фактычна восем стагоддзяў з моманту яе напісання, якая гісторыя суправаджала вяртанне гэтага помніка ў Беларусь, расказала Ірына Будзько ў дакладзе «Першаканіга беларусаў».

«Жыццё Еўфрасіні Полацкай» належыць да найбольш ранніх помнікаў усходнеславянскай агіяграфіі, створаных у канцы XII ст. Выданне складаецца з дзвюх кніг: першая — факсімільна Пагодзінскага спіса; другая ўяўляе сабой узноўлены царкоўнаславянскі тэкст «Жыцця...» і яго пераклады на рускую, беларускую і англійскую мовы. Чым адметная гісторыя вяртання ў сучаснае жыццё «Слуцкага Евангелля», паведаміла Эльвіра Ярмоленка.

Алена Васілевіч, загадчыца аддзела выданняў і тэксталогіі, прадэманстравала багаты плён работы аддзела — гэта навукова каментаваныя Поўныя зборы твораў Якуба Коласа, Івана Шамякіна. Больш падрабязна яна спынілася на рабоце па выданні твораў Янкі Брыля. Гэты збор, у адрозненне ад названых вышэй з'яўляецца першым навукова каментаваным выданнем пісьменніка. У завершаным выглядзе ён будзе мець 10 тамоў, першыя пяць ужо пабачылі свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Выданне, як падкрэсліла загадчыца аддзела, адметнае сваёй перадгісторыяй. Цікаваць у тым, што Янка Брыль асабіста склаў план свайго будучага поўнага збору. Гэты план, па сутнасці літаратурны завет, уключаны ў першы том, які апублікаваны ў 2016 г. Ён распачынаецца грунтоўнай прадмовай, напісанай доктарам філалагічных навук Міхасём Тычынам. Літаратурнага завяшчання ў асноўным і трымаюцца пры складанні кожнага з тамоў укладальнікі збору. Аднак, як адзначыла загадчыца аддзела, навукова каментаванае выданне не з'яўляецца працай, цалкам адпаведнай прапанаванаму Янкам Брылём завету. Гэта тлумачыцца яго характарам і адметнасцямі літаратурнага збору.

Спынілася Алена Васілевіч і яшчэ адным выданні — гэта «Летапіс жыцця і творчасці Івана Пятровіча Шамякіна». Кнігу падрыхтаваў да друку член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар філалагічных навук Міхась Мушынскі.

Аўтар гэтых радкоў у выступленні «Моўныя асаблівасці гаворак Астравеччыны як сведчанні культурна-гістарычнага развіцця рэгіёна» акцэнтавала ўвагу на моўнай спадчыне рэгіёна — традыцыйных мясцовых гаворках.

Беларускімі вучонымі створана вялікая колькасць важных прац, але за кожным даследаваннем стаяць асобы, якія нарадзіліся ў Беларусі. Задача кожнай культурна-асветніцкай установы — памятаць пра тых, хто жыў і жыве на гэтай зямлі. Астравеччына багатая на славуны імёны. Сярод іх — імя Адама Мальдзіса.

Каштоўнасць дадзенага нацыянальнага культурна-гістарычнага набытку ў тым, што ён хоць і ў змененым выглядзе, але жыве і сёння. Гаворкі Астравеччыны належыць да ліку адметных у межах беларускай дыялектнай прасторы — гаворак тэрыторыі Віленшчыны. З гэтай часткай нацыянальнага лінгваландшафту звязана станаўленне сучаснай беларускай літаратурнай мовы пачатку XX стагоддзя. Многія моўныя рысы, характэрныя для іх, замацаваліся ў славунай «Беларускай граматыцы для школ» Б. Тарашкевіча, на іх таксама грунтуецца сучасны правапіс. Рэгіянальна спецыфіка мясцовых гаворак — у іх прыналежнасці да гаворак паўночна-заходняй дыялектнай зоны беларускай мовы. Па гэтай прычыне побач з тыповымі беларускімі словамі тут прыжыліся і літоўскія, і польскія, якія прыйшлі ў мясцовыя гаворкі даўно і ўспрымаюцца тутэйшымі жыхарамі як свае, беларускія. Гэтыя гаворкі шматразова абследаваліся дыялектолагамі, вынікі іх працы адлюстраваліся ў лінгвагеаграфічных атласах — «Дыялекталогічным атласе беларускай мовы», «Лексічным атласе беларускіх народных гаворак» у 5 тамах, у розных па часе выданнях хрэстаматых, у тым ліку і ў публікацыі «Дыялектная мова Гродзеншчыны» (2007), у такім важным лексікаграфічным выданні, як «Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча» ў 5 тамах. Але сёння ніяк нельга спыніцца ў назпашванні матэрыялаў аб мясцовых гаворках, бо за кожным новым тэкстам успамінаў, запісаных ад жыхароў Астравеччыны старэйшага веку, стаіць жывая памяць пра мясцовыя падзеі, якія з цягам часу стануць нашай гістарычнай спадчынай, нашай памяццю пра іх.

Вераніка КУРЦОВА
Фота з сайта grodnolib.by

На ніве кітаістыкі

У Выдавецкім доме «Звязда», выдавецтвах «Мастацкая літаратура», «Беларуская навука», «Адукацыя і выхаванне» і некаторых іншых надзвычай уважлівыя да прадстаўлення беларускаму чытачу мастацкай літаратуры Кітая. Тое, што адбываецца ў Беларусі ў гэтым кірунку літаральна ў апошнія паўтара-два дзесяцігоддзі, проста ўражае, паказвае, наколькі шчыра і ахвотна беларускія мастакі слова ўнікліва сягаюць у глыбіні кітайскага прыгожага пісьменства, наколькі захоплена акрэсліваюць сваю далучанасць да мастацкага свету Паднябеснай.

Прыйдзе час — гісторыкі ацэняць гэтыя здабыткі, што сёння выяўляюцца ў бібліятэцы ці не з паўсотні кніг. Ды і сёння зробленае заўважана: і прысуджэннем Міколу Мятліцкаму спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за пераклады кітайскай паэзіі — у кнізе «Пад крыламі Дракона», і адзнакамі на конкурсе «Мастацтва кнігі» паліграфічнага, выдавецкага выканання, ілюстрацыйнага афармлення кніг на кітайскую тэму.

Асабліва яркай уяўляецца кніга «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: Паэты Кітая XX стагоддзя». У ёй — сапраўды паэтычны партрэт развіцця краіны і народнага лёсу. Сто паэтаў адной нацыянальнай прасторы з аднаго стагоддзя паўстаюць перад чытачамі на іншай мове. Ужо сам факт з'яўлення такога творчага праекта падаецца значнай падзеяй. Гэтым, відавочна, і кіраваўся перакладчык, стараючыся паказаць Кітай і кітайскую паэзію, разгледзець стагоддзе праз прызму вялікай усходняй паэзіі. Мне здаецца, што спроба стварэння такой карціны развіцця часу ўдалася. Думаю, што анталогія, фармат выбару перакладчыка павінны зацікавіць і кітайскіх літаратараў, даследчыкаў.

З часу выдання анталогіі прайшло ці не чатыры гады. Так, медыйных паведамленняў у звязку з нараджэннем кнігі было нямала. Рэцэнзіі — лічаныя. Хаця пра кнігу маглі б гаварыць, маглі б яе аналізаваць з розных пунктаў гледжання — і ў Беларусі, і ў Кітаі. Адсутнасць шырокай увагі — тэма трывожная. Гэта сведчыць, што ў рамках адной вялікай справы вельмі важны гісторыка-літаратурны, літаратурна-крытычны складнік не заўважае хаця б выдавецкіх памкненняў да пашырэння прасторы кітайскага літаратурнага свету. Як і не заўважае працу саміх перакладчыкаў. Хаця пра ўзровень падрыхтаванасці беларускіх кітаістаў сведчаць і канферэнцыі — найболей універсітэцкія, дзе агучваюцца паведамленні, даклады на розныя тэмы кампаратывісцкага характару, дзе грунтоўна разглядаюцца творы,

выдадзеныя, як правіла, на рускай мове выдавецтвамі Расіі ці Кітая.

Так, у апошнія гады ў беларускім мастацкім свеце назіраецца асабліва ўвага да перакладаў кітайскай паэзіі. У Выдавецкім доме «Звязда» выходзіла серыя кніг «Светлыя знакі: паэты Кітая». Пабачылі свет, пачынаючы з 2014 года, дзесяць зборнікаў. Іх аўтары — Ван Вэй, Ду Фу, Лі Бо, Ай Цін, Лі Хэ, Лі Цінчжаа, Ван Гочжэнь, Мэн Хаажань, Сюй Чжымо, Вэнь Ідо. А перакладчыкаў над пераўвасабленнем іх твораў на беларускую мову праходзіць цэлы атрад. І паэты, якія даўно і стала працуюць у беларускай паэзіі, і маладыя літаратары... Апошнія зборнікі, дарэчы, выйшлі на дзвюх мовах — кітайскай і беларускай. Кнігі серыі выходзілі і ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». У такім жа афармленні, што і ў «Звяздзе». Зараз, на працягу некалькіх гадоў — перапынак. Відавочна, энтузіязм выдаўцоў перапыніўся...

Пераклады кітайскай паэзіі друкуюцца ў перыёдыцы: у часопісах «Польмя», «Маладосць», газеце «Літаратура і мастацтва». За гонар лічаць змяшчаць іх у аўтарскіх кнігах Таццяна Сівец, Юлія Алейчанка. А Юлія Алейчанка яшчэ падрыхтавала і выдала кнігу сваіх перакладаў з розных моў, дзе кітайская паэзія, зразумела, займае пачэснае месца.

Спадзяюся, што традыцыя, запачаткаваная зусім нядаўна (альбо прадоўжаная з ранейшых падыходаў беларускіх перакладчыкаў да кітайскай паэзіі) набудзе як ніколі шырокую прастору. Такого развіцця, наколькі мне вядома, няма ні ў адной з іншых сучасных славянскіх літаратур, хіба, акрамя рускай... Літаральна

за некалькі гадоў перакладзена больш чым дзесяць аўтарскіх кніг кітайскіх паэтаў на беларускую мову!.. Хіба ж не падзея?! Хіба ж не з'ява?! І, канешне ж, трэба абсяг гэты вывучаць, абмяркоўваць, аналізаваць. І, безумоўна, варта развіваць. Тым болей што да работ над серыяй «Светлыя знакі...» спрычыніліся добрыя знаўцы кітайскай мовы — яны і самі перакладалі, і падрадкоўнікі для іншых рыхтавалі. Размова пра Алену Раманоўскую, Вераніку Жукавец, Дар'ю Нечыпарук і шмат яшчэ каго. Зараз праект па выданні «Светлых знакаў...» і ў Выдавецкім доме «Звязда», і ў «Мастацкай літаратуры» спынены. Будзем спадзявацца, што на некаторы час. Мо варта прыўзняць тэму ўзнаўлення ранейшай актыўнасці для абмеркавання ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі і ў Інстытуце літаратуразнаўства імя Янкі Купалы?..

І тут хацелася б перайсці яшчэ да адной акалічнасці. Перакладчыцкія памкненні беларускіх майстроў мастацкага слова патрабуюць падтрымкі. І не толькі праз фінансаванне, фундацыю выдання перакладаў. З гэтым, здаецца, і атрымліваецца. Частку кніг «Светлыя знакі...», кнігі «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы...», Ай Ціна «Гімн святлу» Міністэрства інфармацыі прафінансавала цалкам, стопрацэнтна. Але новы ўзровень работы над стварэннем беларускай прасторы кітайскай паэзіі патрабуе пэўных, крыху іншых, арганізацыйных намаганняў.

Творчая ініцыятыва — падстава і толькі пачатак для руху наперад. Чаму б, напрыклад, з удзелам кітайскага боку (а ў Пекіне і іншых гарадах Паднябеснай плённа працуюць цэнтры, інстытуты славістыкі, цэнтры даследавання Беларусі) не правесці адмысловы практычны семінар перакладчыкаў? Чаму б не наладзіць у беларускім і кітайскім літаратурна-мастацкім перыядычным друку дыскусію, абмеркаванне на тэму «Каго з кітайскай паэзіі даўніх часін і кітайскай паэзіі сучаснасці найперш перакладаць»?.. Чаму б не правесці ў беларускіх ВНУ, на філалагічных факультэтах універсітэтаў сустрэчы з сучаснымі кітайскімі паэтамі?.. Няхай сабе і ў фармаце анлайн. Крокаў да зацікаўленага абмеркавання паэтычнай прасторы і шляхоў па яе пашырэнні можна быць шмат. І не займацца імі арганізацыйна, не праяўляць зацікаўленасць з боку розных грамадскіх і дзяржаўных інстытутаў — значыць пусціць справу на самацёк, не выключыць варыянт яе развіцця як праекта эпізадычнага... А гэтага не хацелася б дапусціць. Іначай будзе страчана тая ініцыятыўнасць, што ўжо паспрыяла нараджэнню, лічы, добрай бібліятэкі кітайскай літаратуры ў Беларусі ў перакладах на беларускую і кітайскую мовы.

Ігнат ШЫЧКО

Просьбу Цэнтральны камітэт задаволіў

Цэнтр Мінска. Каля парку імя Максіма Горкага, па вуліцы Фрунзэ, — сімпатычны і цяпер ужо легендарны будынак Дома літаратара. Колькі гістарычных штрышкоў звязана з гэтай архітэктурна-ландшафтнай прасторай! Калі знаўцы гарадской гісторыі будуць ствараць кнігі нахшталь тых, што выходзяць, напрыклад, у Санкт-Пецярбургу і расказваюць пра адрасы Аляксандра Пушкіна, Фёдора Дастаеўскага, Мікалая Някрасава ці Аляксандра Блока або Мікалая Ціханавы, то ў мінскіх адрасах Максіма Танка, Івана Шамякіна, Васіля Быкава, Пімена Панчанкі, Івана Навуменкі, Уладзіміра Караткевіча, несумненна, адрас «Фрунзэ, 5, Дом літаратара» будзе фігураваць неаднойчы.

А як жа ўсё пачыналася?..

15 чэрвеня 1970 года першы сакратар Праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Максім Танк звяртаецца да Першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі:

«Паважаны Пётр Міронавіч!

На сённяшні дзень наша пісьменніцкая арганізацыя ў складзе каля 300 чалавек засталася адзінай у Савецкім Саюзе без належнага Дома літаратараў. Месціцца ў прыстасаваным невялікім будынку, які па генплану забудовы Мінска ў бліжэйшыя гады павінен быць знесены...»

Сапраўды, цысніцца даводзілася ва ўмовах, якія ніколі не спрыялі арганізацыйнай дзейнасці, звязанай з літпрацэсам. Максім Танк так і патлумачвае няпросты стан: «3-за гэтага ў нас няма ўмоў для сапраўднай прапагандысцкай, выхаваўчай і творчай працы з пісьменнікамі і вялікай колькасцю маладых літаратараў, яшчэ не членаў СП, даводзіцца шукаць і наймаць памяшканні для правядзення шэрагу важных мерапрыемстваў».

І яшчэ адно пытанне, якое кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў спадзявалася вырашыць з будаўніцтвам

Дома літаратараў: «У рэспубліцы няма і Літаратурнага музея. У выпадковых памяшканнях і на руках у прыватных асоб знаходзяцца, часам псуюцца і гінуць, каштоўныя і важныя дакументы і рэчы многіх выдатных пісьменнікаў, якія памерлі або загінулі ў баях за Радзіму». Відавочна, што мелі б у Беларусі шмат раней такі музей, не згубіліся б досыць многія, шматаблічныя, надзвычай цікавыя матэрыялы, якія расказалі б пра творчасць цэлага шэрагу пісьменнікаў, літаратурнаўцаў.

Чытаем у звароце Максіма Танка: «Улічваючы гэтыя абставіны, на падставе ўказанняў кіраўніцтва рэспублікі, зроблены захады, каб пабудаваць Дом літаратараў і Літаратурны музей БССР. Ужо ёсць рэальныя магчымасці пачаць будаўніцтва: зацверджана праектнае заданне з каштарыснай вартасцю 0,7 млн. рублёў, «Мінскпраект» распрацоўвае рабочыя чарцяжы, на што выдаткавана 12,0 тыс. рублёў дзяржаўных сродкаў, у тым ліку сёлета — 5,0 тыс. руб. З агульнай сумы 14,0 тыс. руб., выдзеленай нам Саветам Міністраў БССР на 1970 год.

Сакратарыят СП БССР вельмі просіць Вас улічыць вялікую патрэбу ў паляпшэнні ўмоў працы Саюза пісьменнікаў і дапамагчы нам вырашыць пытанне адносна пабудовы ў 1971—72 гг. Дома літаратараў і Літаратурнага музея БССР...»

Можна лічыць, рэзалюцыя з'явілася імгненна: тым самым 15 чэрвеня 1970 года адрасат падпісвае распараджэнне: «Просьба задаволена! (далей ідзе подпіс Пятра Міронавіча Машэрава. — М. Б.)». Уражальная аператыўнасць!..

А калі ж мінчане змаглі ўбачыць Дом літаратараў? Калі змаглі зазірнуць у актавую залу на вечарыны, прэзентацыі, іншыя святочныя імпрэзы? Калі змаглі пісьменнікі правесці ў сваіх родных сценах пленумы праўлення, сустрэчы з калегамі з Расійскай Федэрацыі, іншых куточкаў неабсяжнага Савецкага Саюза?..

Дом літаратара (літара «ў» недзе па дарозе да рэалізацыі задуманага згубілася!) пабудаваны ў 1976 годзе. Архітэктары — Ю. Грыгор'еў і В. Шубіна. Галоўны фасад з боку вуліцы Фрунзэ — двух'ярусны. У мастацкім афармленні былі выкарыстаны вітражы работы У. Стальмашонка. Будынак раздзелены на дзелавую і парадную часткі. У аздабленні інтэр'ераў выкарыстаны мармур, туф, шпон, дэкаратыўную тынкоўку, чаканку...

Можна толькі ўявіць, колькі тут прайшло святочных мерапрыемстваў... Якімі былі вечарыны... Іх вядучымі, удзельнікамі былі Пятрусь Макаль, Барыс Сачанка, Уладзімір Караткевіч, Алесь Пісьмянкоў, Іван Шамякін, Іван Чыгрынаў... Пералік можа быць бясконцы... І, канешне ж, са сцэны неаднойчы выступаў народны паэт Максім Танк, творца і арганізатар літаратурнага жыцця, які звяртаўся да Пятра Машэрава з просьбай даць дазвол на будаўніцтва Дома літаратараў (літаратара)...

Мікола БЕРЛЕЖ

Класікі ў вобразе

Бягучы год для Беларусі асвечаны імёнамі найярчэйшых паэтаў у гісторыі нашай літаратуры — Янкі Купалы і Якуба Коласа. Па меры набліжэння 140-гадовых юбілейў заслужаных класікаў маштабы культурных мерапрыемстваў, што ладзяцца ў іх гонар, прапарцыянальна ўзрастаюць. Так, XXI Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне быў прысвечаны дзвюм памятным датам. А напярэдадні дня нараджэння Янкі Купалы ў сталічным Палацы мастацтва стартвала выстаўка «Мне сняцца сны аб Беларусі...»

Сінтэз мастацтваў

За арганізацыю імпрэзы ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі дзякаваць трэба грамадскаму аб'яднанню «Беларускі саюз мастакоў». Яму на падмогу прыйшлі Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Гісторыка-культурны музей-запаведнік «Заслаўе», грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», а таксама «Акадэміка». Адкрыццё грунтоўнай экспазіцыі адбылося 16 чэрвеня. Удзел ва ўрачыстым мерапрыемстве ўзялі як дзеячы выяўленчага мастацтва, так і вядомыя майстры слова. У сценах выставачнай прасторы гучалі вершы класікаў.

Сярод гасцей мерапрыемства адзначыліся народныя мастакі Беларусі Іван Міско, Уладзімір Тоўсцік і Уладзімір Слабодчыкаў, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч, старшыня Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык ды іншыя знаўцы прадстаўнікі культурнай грамадскасці. Генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў падчас адкрыцця зазначыў: «Калі будзе жыць мастацтва, будзе жыць і Беларусь, наша зямля, багатая на таленты. Прыемна, што сёння Янка Купала і Якуб Колас аб'ядналі і паэтаў, і празаікаў, і скульптараў, і графікаў, і жывапісцаў».

Дарэчы, дзякуючы запрошаным на мерапрыемства паэтам, наведвальнікі мелі магчымасць пачуць сакавітае слова класікаў. Так, у дзень адкрыцця выстаўкі славутыя радкі гучалі ў выкананні Віктара Шніпа,

намесніка дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» — галоўнага рэдактара часопіса «Польмя». Кампанію яму склалі Анатоль Аўруцін, Алена Басікірская і Ірына Карэніна, якія зачыталі паэтычныя прысвечэнні беларускім песнярам, вершы, натхнёныя іх творчасцю.

Моўны бар'ер — не перашкода

Нюансам выставачнай канцэпцыі была прысвечана прэс-канферэнцыя па тэме «Спадчына класікаў нацыянальнай культуры ў сучасным беларускім мастацтве», якая мела месца ў Прэс-цэнтры Дома прэсы аkurat напярэдадні адкрыцця экспазіцыі. Паводле слоў першага намесніка старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталлі Шаранговіч, увазе глядачоў прапанавана амаль 200 работ і большасць з іх належыць сучасным аўтарам. Задачай куратараў было не проста прадэманстраваць выявы паэтаў, а скласці партрэт цэлай краіны, існуючай пасля Янкі Купалы і Якуба Коласа.

«Яны вельмі любілі сваю Радзіму. І ўсё, што пісалі, датычыцца Беларусі. Вобразы людзей, якія тут жылі, прыроды, якая іх акаляла, самога паняцця нашай краіны — рамантычнай, гераічнай, прыгожай... Мы хацелі, каб мастакі адгукнуліся на гэтую тэму, каб сваімі работамі адказалі на пытанне "Што для мяне Беларусь праз лірыку Купалы і Коласа?"» — растлумачыла ідэю выстаўкі «Мне сняцца сны аб Беларусі...» Наталля Шаранговіч. На яе думку, творчасць паэтаў застаецца для беларускага мастацтва актуальнай і сёння.

Акрамя класічных карцін ды мноства пазажанравых твораў, толькі ўскосным чынам датычных галоўнай тэмы, у экспазіцыі прадстаўлены і ілюстрацыі. Сярод экспанатаў вылучаецца, напрыклад, калекцыя работ славутага ілюстратара Васіля Шаранговіча. Складана не пагадзіцца з выказваннем яго дачкі аб тым, што «літаратура заўсёды вучыла не толькі словам, але і вобразамі». Думку развіла вучоны сакратар музея Янкі Купалы Галіна Варонава: «Выяўленчае мастацтва, можа, больш паспяхова за самыя лепшыя літаратурныя пераклады пераадоўвае моўны бар'ер».

Калейдаскоп інтэрпрэтацый

Цэнтральную частку экспазіцыі падзялілі паміж сабой гістарычныя партрэты класікаў і палотны заслужаных творцаў пазнейшага перыяду. Адпаведным пунктам стала адна з першых прыжыццёвых выяў Янкі Купалы, створаная з натуры ўраджэнцам Смаленшчыны Дзмітрыем Полазавым у 1921 годзе. З мастаком Янку Купалу звязвалі цёплыя сяброўскія стасункі, пэндзлю майстра належыць не адзін вядомы партрэт песняра. Зрэшты, неаднаразова даводзілася маляваць яму і Якуба Коласа. Прыжыццёвыя партрэты класікаў, выкананыя Дзмітрыем Полазавым, маюць асаблівую каштоўнасць.

Выстаўка працягваецца творамі пасляваеннага часу. Палотны гэтага перыяду паўстаюць нашмат больш цікавымі з пункту гледжання іх жанравай і сюжэтнай разнастайнасці. Такія мастакі, як Сцяпан Андруховіч, які быў асабіста знаёмы з Янкам Купалам, і Валянцін Волкаў сталі першымі, хто ўзяўся за пасмяротныя партрэты нашага слаўнага земляка. Разнажанравыя работы народных мастакоў Леаніда Шчамялёва, Міхаіла Савіцкага, Льва Гумілеўскага, Васіля Шаранговіча, Уладзіміра Тоўсціка, Георгія Паплаўскага і Уладзіміра Слабодчыкава прапануюць непадобныя інтэрпрэтацыі вобразаў паэтаў.

Дапаўняюць агульную карціну творы мастакоў-сучаснікаў, якія належыць да розных пакаленняў і да таго ж карыстаюцца рознымі, часам процілеглымі мастацкімі падыходамі. Экспануюцца як фатаграфіі, так і мудрагелістыя прасторавыя кампазіцыі, складзеныя з некалькіх прадметаў, як уражальныя дэкаратыўныя пано, так і буйнафарматныя абстракцыянісцкія палотны па матывах класічнай лірыкі. Асобна вылучым фатаграфічную серыю Ганны Мельнікавай «Забытыя часам», заснаваную на альтэрнатыўных фотапрацэсах, а таксама канцэптальную работу Валерыя Песіна «Глеба». Выстаўка будзе працягвацца тры тыдні.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Цікава ведаць

■ Калекцыю выяўленчага мастацтва Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, па словах дырэктара ўстановы Ірыны Мацяс, складаюць 1383 адзінкі захоўвання: як творы жывапісу, графікі і скульптуры, так і прадметы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Найкаштоўнейшай часткай калекцыі, безумоўна, з'яўляюцца прыжыццёвыя партрэты класіка. Асобнае месца сярод такіх займаюць работы Зянона Паўлоўскага, Гаўрыіла Гарэлава, багата прадстаўлены і іншыя аўтары. Летась, дзякуючы намаганням Міністэрства культуры, фонды музея папоўніліся графічнымі ілюстрацыямі да «Казак жыцця» аўтарства Людмілы Пятруль. У музеі захоўваюцца творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Максіма Петруля, ілюстрацыі да паэмы «Сымон-музыка» і коласаўскіх апавяданняў Эдуарда Агуювіча і Мікалая Селешчука. Дарэчы, у жніўні пройдзе выстаўка да юбілею апошняга. Многія творы з калекцыі ўжо экспанаваліся на выстаўцы «Якуб Колас у творчасці мастакоў» у лютым.

■ У сваю чаргу мастацкая калекцыя Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, са слоў яго дырэктара Ганны Галінскай, налічвае больш за 1830 твораў. У якасці пункта адліку для «самай вялікай у свеце калекцыі мастацкай купаліянны» ўзяты партрэт Янкі Купалы, напісаны рукой Дзмітрыя Полазава ў 1921 годзе. Атрыманне ваецца, выяўленчы канон купаліянны быў закладзены больш за стагоддзе таму. Такім чынам, каталог калекцыі музея «Я адплаціў народу, чым моц мая магла...» 2019 года прапануе не толькі персанальную гісторыю Янкі Купалы, але яшчэ і векавую гісторыю беларускага выяўленчага мастацтва.

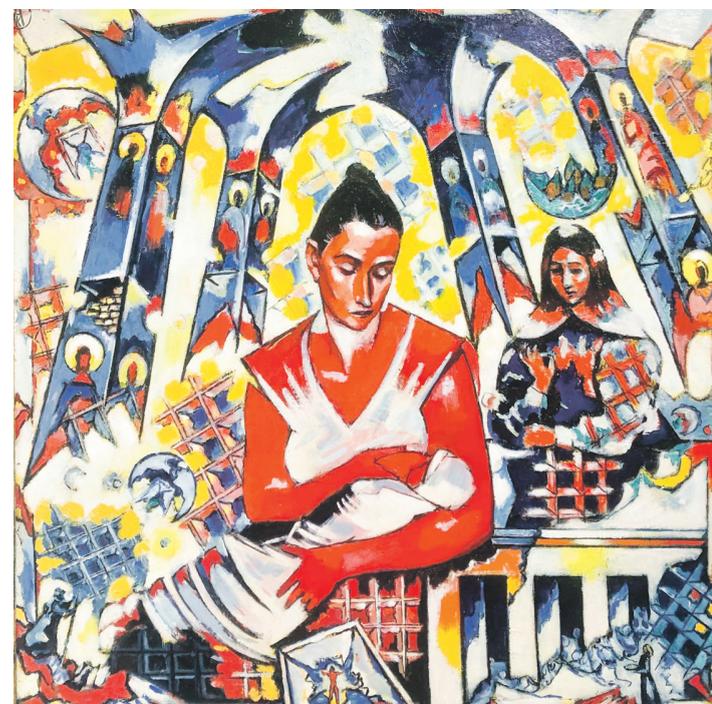
■ Вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь Настасся Трафімчык паведамляе, што музейная калекцыя жывапісу налічвае каля 4000 адзінак. Прыблізна 70 карцін — партрэты самых розных літаратараў. Безумоўна, сярод іх маюцца і творы, прысвечаныя двум беларускім класікам. Па словах спецыялісткі, партрэтныя палотны па заяўленай тэме трапляюць у фонды нячаста, большую ж частку «пяснярскай» калекцыі музея складаюць менавіта пейзажы — жывапісныя выявы коласаўскіх і купалаўскіх мясцін: і Вязынкі, і Акінчыцаў, і Альбучы, і месцаў, дзе працавалі паэты.

Алег Скавародка «Закатны прамень», 2000 г.

Ілюстрацыя Васіля Шаранговіча да паэмы Янкі Купалы «Яна і я», 1997 г.

Аляксандр Кішчанка «Адвечнае», 1991 г.

Адметнае пачуццё колеру

«Летняе акно», 1972 г.

Выстаўка «Фарбы Радзімы» да 80-годдзя з дня нараджэння Пятра Шарыпы заканчвае работу 26 чэрвеня. У Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага экспануецца больш за 70 работ аўтара ў розных жанрах: партрэт, тэматычная карціна, нацюрморт, пейзаж. Ініцыятарам і галоўным арганізатарам выстаўкі стала дачка творцы мастачка Алена Шарыпа. Амаль усе творы з яе асабістай калекцыі належаць Беларускаму саюзу мастакоў.

Настаўнікамі Пятра Шарыпы былі такія выдатныя каларысты, як Пётр Крохалеў, Хаім Ліўшыц, Натан Воранаў. Дарэчы, дыпломнай работай маладога мастака кіраваў Май Данцыг. Нягледзячы на спрыянне выдатных педагогаў, творца здолеў выпрацаваць свой стыль.

Мастаку падабалася традыцыйная школа жывапісу, да якой належалі Вітольд Бялыніцкі-Біруля і Станіслаў Жукоўскі. Дарэчы, асобныя мастацтвазнаўцы параўноўваюць некаторыя яго творы з карцінамі Фердынанда Рушчыца. Так ці інакш, пэўныя дэталі, матывы, спасылкі можна знайсці хаця б у адным з найярчэйшых твораў — «Старыя дрэвы» (1986). Зразумела, абапіраўся Пётр Шарыпа і на спадчыну прадстаўнікоў рускага мастацтва, напрыклад, Канстанціна Каравіна, асабліва ў ранняй творчасці, калі яго цягнула да пастознага жывапісу. На выстаўцы такіх прыкладаў

няшмат: «Адліга» (1972), «Летняе акно» (1972)... Але пазней яго почырк змяніўся, пра што сведчаць найперш вялікая ўвага да дэталей і тонкае адчуванне прыгажосці прыроды.

У мастацкай спадчыне Пятра Шарыпы — вялікая колькасць эцюдаў. Ён маляваў не толькі падчас пленэраў, але і часта выязжаў з сям'ёй у розныя куткі Беларусі. За працэсам стварэння работ назірала і дачка мастака. На яе, натуральна, паўплываў і такі лад жыцця, пастаянная магчымасць назіраць за прыродай. Аднак Алена Шарыпа падкрэслівае: пейзажы, падобныя да бацькавых, у яе не атрымліваюцца, зусім іншае пачуццё колеру.

У краявідах паўстаюць лясы і квітнеючыя лугі яго малой радзімы Аршаншчыны, азёры Браслаўшчыны, рэкі Міншчыны...

«Развітанне з роднай вёскай», 1992 г.

Упісаны ў пейзажы і помнікі старажытнай беларускай архітэктуры. Перад глядачом паўстаюць Гальшаны, Івянец, Пінск, Полацк, Нясвіж... Між тым горад маляваў даволі рэдка, а Мінск, у якім пражыў некалькі дзесяцігоддзяў, так і не з'явіўся на яго палотнах, калі не лічыць аднаго недапісанага жанравага твора.

Прастора экспазіцыі «падзелена» на невялічкія залы, таму з кожнай кропкі адкрываецца асобная перспектыва. Такім чынам буйныя творы не канфліктуюць з невялікімі, а кожная з тэм дапаўняе

іншую. Так, асобная частка спадчыны Пятра Шарыпы — партрэты, прытым пераважна блізкіх людзей: маці, жонкі Людмілы (у экспазіцыі іх два), дачкі Алены (у галерэі можна ўбачыць чатыры творы). Менавіта жаночы вобраз выступае цэнтральным ва ўсіх значных жанравых творах мастака. Так, Алена Пятроўна ключавым у творчасці бацькі лічыць палатно «Развітанне з роднай вёскай» (1992), для якога пазіравалі жонка Людміла і сама Алена. Яшчэ адна гераяна твора — бабуля. Гэта абагульнены вобраз жанчыны ў гадах. Твор складаецца з некалькіх сэнсавых пластоў: першы тычыцца сучаснасці і суадносіцца з маладым пакаленнем, для якога вёска — толькі невялічкая частка жыцця, месца, куды дзеці і ўнукі многіх жыхароў наведваюцца пераважна летам.

гэтага жывапісца, як і для многіх мастакоў таго пакалення.

— Мне здаецца, бацьку быў уласцівы сум, але з часам ён знік, — успамінае Алена Шарыпа. — Што можна прасачыць па творах: яны ачысціліся ад звязаных з гэтым эмоцый, сталі больш прамяністыя і пазітыўныя. Гэта тычыцца і выстаўкі «Фарбы Радзімы». Я імкнулася да таго, каб яна была максімальна светлай, таму ўключыла ў яе змест шмат летніх работ, як правіла, поўных звонкіх колераў, жыццярадасных. У наш трывожны час яны, падаецца, здольны дапамагчы людзям.

На ўспраманне глядачоў кампазіцыі Пятра Шарыпы ўплываюць колеры, якія мастак выкарыстоўваў часцей за ўсё, каб перадаць на палатне зеляніну, блакіт, сонечнасць... Мастака па пра-

«Браслаўшчына», 1985 г.

Другі пласт закранае мінулае: пра гэта сведчыць і задуманнасць сталай жанчыны, і калаж старых партрэтаў, прата тыпам якога сталі сямейныя фотаздымкі з хатняга архіва мастака. Не адразу можна заўважыць, хоць і знаходзіцца на першым плане, пісьмо-трохкутнічак з фронту. Дачка творцы згадвае: многія мужчыны сям'і загінулі падчас Вялікай Айчыннай вайны, у тым ліку бацька Пятра Шарыпы. У свой час яны назаўсёды развіталіся з вёскай. Наогул, тэма вайны была вельмі актуальнай для

ве называюць песняром непаўторнага беларускага неба. Яго свячэнне, зменліваць, змрочнасць — усё гэта ўдавалася перадаць творцу, як і наогул вобраз вечнай і адначасова зменлівай прыроды. Усё ж многія мясціны, якія мастак адлюстравалі на сваіх карцінах, выглядаюць сёння зусім інакш. Натуральна, тычыцца гэта і многіх беларускіх вёсак, якія з часам — тут сумненняў ужо няма — могуць застацца толькі на карцінах Пятра Шарыпы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Дарогі Уладзіміра Садзіна

У галоўным мастацкім музеі краіны ў гэты выхадныя яшчэ можна ўбачыць выстаўку Уладзіміра Садзіна, прысвечаную падарожжам. У складзе савецкіх дэлегацый мастак пабываў у 14 краінах, у тым ліку ў ЗША, Канадзе, Японіі, Індыі. Экспазіцыю складаюць больш за 50 графічных работ, а таксама сувеніры, якія творца прывозіў сябрам, кнігі, асабістыя рэчы вандроўніка. Прадстаўленыя графічныя аркушы створаны ў 1970-х — пачатку 1990-х гг. і практычна не вядомы шырокаму колу глядачоў.

Уладзімір Садзін (1924-2010) — мастак, педагог, заслужаны работнік культуры БССР, член Беларускага саюза мастакоў. Нарадзіўся ў 1924 годзе ў Расіі ў Пензенскай вобласці. Ужо ў школьныя гады прымаў удзел у конкурсах, якія праводзіліся газетамі «Колхозные ребята», «Пионерская правда», адсылаў малюнкі ва Усесаюзнае Дом эстэтычнага выхавання дзяцей. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, ён і на фронце працаваў над пейзажамі, партрэтамі, карыкатурамі. Між тым быў удзельнікам вызвалення Беларусі, Украіны, штурмаваў Кенігсберг і Пілау. Пасля вайны жыў у Слуцку, дзе заснаваў студыю навучання дзяцей графіцы. Сярод яго выхаванцаў — Уладзімір і Міхаіл Басалыга, Георгій Скрыпнічэнка, Уладзімір Голуб, Уладзімір Акулаў.

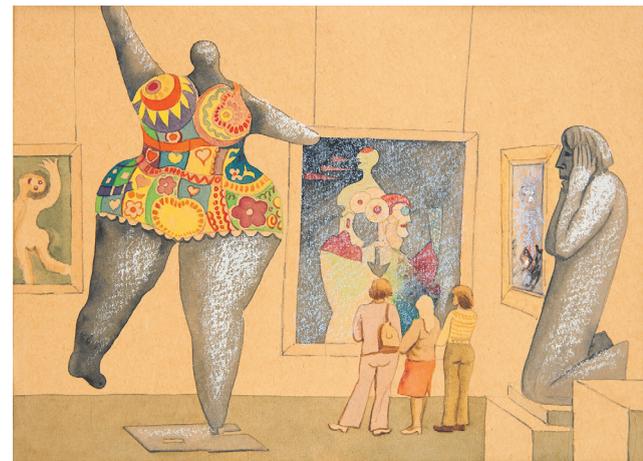
Быў ганаровым грамадзянінам Слуцкага раёна. Слуцкая мастацкая галерэя носіць яго імя.

У 1953 годзе Уладзімір Садзін скончыў Маскоўскі народны ўніверсітэт мастацтваў. На працягу ўсяго жыцця актыўна працаваў і падарожнічаў, стварыў больш за тысячу твораў, браў удзел у розных рэспубліканскіх і замежных выстаўках. Многія з яго работ знаходзяцца ў прыватных калекцыях і ў музеях Беларусі, ЗША, В'етнама, Расіі, Казахстана, Японіі, Германіі, Англіі, Ірландыі і іншых краін.

Дарэчы, тэма для асобнай размовы — падарожныя нататкі аўтара. Вось некалькі вытрымак з іх. Пра Нью-Ёрк 1986 года: «Дарогі Амерыкі! Гладкі роўны бетон, 8-10-палосны рух! Суцэльны паток машын, віражы і спіралі стужак асфальту. Яркая жоўтая і чырвоная палітра восені. У туманнай смуге, удалечыні зямаячылі сілуэты хмарачосаў. <...> Тунэлі, рака Гудзон, масты... і вось мы заехалі ў самы высокі горад планеты...» Пра Сент-Пітэрсберг (1986): «Наведванне школы, дзе вучацца дзеці з 1-га да 4-га класа. Некаторыя дзеці бяліся. Яны наслухаліся пра КДБ, думалі, што мы будзем апрануты ўсе ў чырвоныя і з чорнымі паясамі». Пра Дэлэй ў 1981-м: «І ўсюды — гандаль. Гандлююць усім, чым толькі можна гандляваць, зазваюць у свае крамы; крыкі, гудкі машын, рыпенне тармазоў, спецыфічны пах, яркае адзенне людзей,

«Плошча Філадэльфіі», 1987 г.

«Кельн. У музеі сучаснага мастацтва», 1974 г.

старыя храмы — усё гэта непаўторна і, мабыць, можна ўбачыць толькі ў Індыі».

Гарадскія пейзажы, і сёння не надта вядомыя жыхарам Беларусі, помнікі архітэктуры, якія далёка не кожны мог пабачыць на свае вочы, сюжэты, у якіх застыў час, — змест выстаўкі ў Мастацкім. Глядач бачыць бяздомных у Лафает-парку Вашынгтона, назірае за манашкамі ў музеі Штутгарта, разглядае напоўненую людзьмі і аўтамабілямі вуліцу ў Мюнхене... Нягледзячы на тое, што шмат увагі забіраюць пейзажы Кельна, Парыжа, Італіі, Японіі, не застаюцца незаўважанымі больш сціплыя выявы, напрыклад, Егіпта («Набарэжная ў Александрыі», 1990), Латвіі («Ліепая. Гарадскі матыў», 1963; «Куточак Ліепай», 1963), Літвы («Куточак Палангі», 1963), колішняй ФРГ («Франкфурт-на-Майне», 1974)... На жаль, дадзена экспазіцыя не дазваляе скласці ўяўленне пра тое, якім партрэтывам быў Уладзімір Садзін. На выстаўцы прысутнічае толькі «Дзяўчына» (1984) з серыі «Па В'етнаме», але адна яна ўжо прымушае задумвацца пра тое, на што мастак быў здольны ў гэтым кірунку.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Напрыканцы мінулага тыдня, з 17 да 19 чэрвеня, у Нясвіжы праходзіў 12-ы выязны фестываль «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў». Былая княжацкая рэзідэнцыя стала галоўнай фестывальнай пляцоўкай фармату *open-air*, куды прязджаюць артысты балета, оперы, хору і аркестра Вялікага тэатра, каб чарговы раз прадэманстраваць глядачам шэдэўры сусветнай опернай і балетнай класікі. І месца правядзення выбрана невыпадкова: менавіта ў Нясвіжы былі заснаваны першыя на тэрыторыі Беларусі пеўчая капэла, прыдворны аркестр і тэатр. І першыя ўзоры прафесійнага опернага і балетнага мастацтва з'явіліся таксама тут.

Звыклы ўжо фармат фестывалю не змяняецца — на адкрытай пляцоўцы ўнутранага двара замка ў першыя два вечары паказваюць балетны і оперны спектаклі, а ў трэці — вялікі гала-канцэрт.

у асноўным песенная і рамансавае лірыка на словы беларускіх класікаў і сучасных паэтаў. Непасрэдная работа спевачка над праграмай праходзіла сумесна з канцэртмайстрам Юліяй Шчарбаковай.

Тэатральныя традыцыі ў повязі вякоў

На працягу ўсіх трох дзён таксама праходзяць разнастайныя імпрэзы: у Тэатральнай зале замка артысты выступаюць з камернымі канцэртнымі праграмамі, а ў фарным касцёле — з праграмамі духоўнай музыкі.

Сёлета серыю камерных праграм (і фестываль у цэлым) адкрыў аўтарскі праект саліста оперы Дзмітрыя Шабеці «Беларускія прэм'еры». Гэты малады вакаліст з'яўляецца лаўрэатам прэстыжных міжнародных конкурсаў. У Вялікім тэатры Беларусі ён служыць трэці сезон, выконвае ўсе вядучыя тэнарковыя партыі рэпертуару, адначасова з'яўляецца запрошаным салістам Беларускага музычнага тэатра і музычнай капэлы «Санорус». Важна адзначыць, што на рэалізацыю названага праекта 1 сакавіка бягучага года Дзмітрых Шабеца атрымаў грант Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, таму расказаць аб ім варта больш падрабязна.

Свой аўтарскі праект Дзмітрых Шабеца ўжо прэзентаваў у музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку, у Лідскім замку, на фестывалі беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне. Па словах спевачка, зараз у яго праграму ўваходзіць 40 розных кампазіцый, але зразумела, што ў рамках аднаго канцэрта не ўсе яны гучаць. Таксама трэба адзначыць, што не заўсёды канцэртную праграму цалкам выконвае ён сам.

Так, на адкрыці фестывалю ў Тэатральнай зале Нясвіжскага замка праграма «Беларускія прэм'еры» складалася з 15 нумароў, якія гучалі ў выкананні Дзмітрыя Шабеці і яго калег — салістаў оперы Марыі Галкінай і Андрэя Сялюціна. Партыю фартэпіяна выконвала Юлія Шчарбакова. У канцэрце таксама браў удзел струнны квартэт «*Vivat-quartet*» артыстаў аркестра. У праграме выступленняў удзельнікаў гэтай імпрэзы новыя творы

ці французскую оперу ў нас слухаюць на мове арыгінала...

А ў фарным касцёле праходзіла свая традыцыйная праграма, гэтым разам пад назвай «Жамчужыны духоўнай музыкі XVI—XX стагоддзяў», у якой гучалі творы Гендэля, Баха, Вівальдзі, Альбініні, Шуберта і іншых аўтараў. Выканаўцы — Марыя Галкіна, Дзмітрых Шабеца, Андрэй Сялюцін, а таксама струнны квартэт «*Vivat-quartet*» і квартэт трамбонаў тэатра. Партыя трубы — Дзмітрых Гарбачук, партыя фартэпіяна — Юлія Шчарбакова. Акустыка ў касцёле проста выключная, таму кожнае слова і кожны гук набываюць там

Габор Керэны. Разам з ім працавалі яшчэ тры члены пастаноўчай групы з Будапешта — мастак-сцэнограф, мастак па касцюмах і мастак па святле. А дырыжорам-пастаноўшчыкам з'яўляецца маэстра з Італіі Джанлука Марчана. Цікава, што, як і ў арыгінальнай партытуры, партыю князя Арлоўскага ў мінскай пастаноўцы выконвае... мецца-сапрана. На імправізаванай замкавай сцэне ў галоўных ролях выступілі Дзмітрых Шабеца, Дзіяна Трыфанова, Ірына Кучынская, Андрэй Мацюшонок, Кацярына Міхнавец, Дзяніс Янцэвіч. Дырыжор — Алег Лясун. Адзначым, што ў рэпертуары Беларускага музычнага тэатра

Дзмітрых Шабеца.

таксама ёсць аперэта «Лятучая мыш», але наколькі гэта розныя пастаноўкі...

Другі і трэці дзень фестывалю таксама былі напоўнены разнастайнымі канцэртамі, якія праходзілі ў Тэатральнай зале. Так, у касцюміраваным канцэрце «Музычныя легенды старажытнага замка» ўдзельнічалі салісты оперы і інструментальнае трыа «Глорыя». Гучала музыка Баха і Моцарта, Пучыні і Леанкавала, Радзівіла і Манюшкі, Гуно і Сен-Санса, Чайкоўскага і Глазунова...

У канцэрце «Песні вялікай краіны» з удзелам струннага квінтэта «Серэнада» і салістаў оперы гучалі ўсім вядомыя хіты савецкай эпохі.

Праграма тэатралізаванага і касцюміраванага канцэрта «Музычная скарбніца Нясвіжа», у якой прымалі ўдзел струнны квартэт «*Vivat-quartet*» і салісты оперы Таццяна Гаўрылава і Юрый Гарадзецкі, складалася з твораў беларускіх аўтараў, напісаных некалькі стагоддзяў таму. Гучалі фрагменты з «Палацкага шшытка», творы Мацея Радзівіла, Яна Давіда Голанда, Андрэя Рагачэўскага, Міхала Клеафаса Агінскага, Восіпа Казлоўскага.

Апошні канцэрт фестывальнай праграмы пад назвай «Нясвіжскі кактэйль» быў падрыхтаваны калектывам «*A.M.A.D.I.S. Brass*» (секстэт духавых і ўдарных інструментаў) з удзелам артыстаў аркестра і салістаў оперы. У яго праграме гучалі вядомыя класічныя творы, а таксама хіты сусветнай папулярнай музыкі.

І завяршыўся фестываль гала-канцэртм зорак оперы і балета Вялікага тэатра пад назвай «Замкавыя забавы ў Нясвіжы». Яркая касцюміраванае дзейства ўяўляла сабой летні бал у замку. Гаспадарамі яго былі Францішка Уршуля Радзівіл, заснавальніца Беларускага тэатра, і яе муж Міхал Казімір Радзівіл «Рыбанька», у вобразах якіх выступілі народнады артыстка Беларускага тэатра і малады тэнор Кірыл Фурган.

Варта адзначыць, што на фестывалі прысутнічалі не толькі жыхары Нясвіжа і навакольных вёсак. Штогод сюды з'язджаюцца госці з усіх рэгіёнаў Беларусі, а таксама з блізкага і далёкага замежжа. У гэтым годзе квітка на нясвіжскі *open-air* набылі глядачы з 20 краін, самыя далёкія з якіх — Іран і Кітай.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Паўла СУШЧОНКА

Сцэна з балета «Бахчысарыйскі фантан».

Па словах артыста, ён асабліва зацікавіўся творчасцю беларускіх аўтараў у час работы над вобразам Рамана ў оперы «Сівая легенда» Дзмітрыя Смольскага і вобразам Дубатоўка ў «Дзікім паляванні караля Стаха» Уладзіміра Солтана. Сама тэматыка гэтых опер, створаных паводле аднайменных твораў Уладзіміра Караткевіча, спрыяла больш глыбокаму спасціжэнню духа Беларускага народа, так таленавіта перададзенага сродкамі літаратурнай і музычнай моў. Таму ўзнікла рэканструкцыя і ў іншых музычных жанрах над папулярнага твораў беларускіх аўтараў.

Над стварэннем праграмы «Беларускія прэм'еры» Дзмітрых Шабеца працаваў сумесна з кампазітарам Аленай Атрашкевіч, якая ўзначальвае Саюз кампазітараў Беларусі. Яна перадала спевачку шэраг нотных матэрыялаў як са сваімі твораў, так і з твораў іншых аўтараў, якія раней не выконваліся, —

Алены Атрашкевіч, Вячаслава Пяцько, Віктара Кісцэня, Аліны Безянсон, Кацярыны Гігевіч арганічна спалучаліся з класічнымі беларускімі рамансамі Юрыя Семянякі і Уладзіміра Алоўнікава.

Праз некаторы час у той жа зале пачаўся тэатралізаваны канцэрт «У час шумнага балю» з удзелам вядучых салістаў оперы. У яго праграме гучалі вядомыя беларускія творы, напрыклад, «Ты мне вясно прыснілася» Юрыя Семянякі на словы Міхаса Шушкевіча, «Зорка Венера» Сымона Рак-Міхайлоўскага на словы Максіма Багдановіча, а таксама найбольш папулярныя рускія раманы ў перакладзе Лідзіі Андрэевай: «У час шумнага балю», «Я помню вальса гук цудоўны», «Не, не цябе так палка я люблю» і іншыя. І тут варта адзначыць, што пэўная частка аматараў рускага рамана была ў некаторай разгубленасці: маўляў, нават італьянскую

асабліва ўзвышанае, незямное гучанне... І не толькі дзеля канцэрта варта пабываць у нясвіжскім фарным касцёле — само яго ўнутранае ўбранне, ансамбль роспісаў і фрэсак можна лічыць музеем мастацкай еўрапейскай традыцыі. Гэта першы барочны храм XVI стагоддзя не толькі на нашых землях, але і на тэрыторыі ўсёй Рэчы Паспалітай, спраектаваны італьянскім архітэктарам-іезуітам Джавані Марыя Бернардоні.

А вечарам ва ўнутраным двары замка ў фармаце *open-air* быў паказаны спектакль з рэпертуару тэатра — балет Барыса Асаф'ева «Бахчысарыйскі фантан» па матывах аднайменнай паэмы Аляксандра Пушкіна. Гэты твор лёгка для ўспрымання (не такі складаны, як, напрыклад, класічнае «Лебядзінае возера»), па жанравым вызначэнні адносіцца да харэаграфічнай драмы, а па харэаграфіі і прычыпе пастаноўкі — да драмбалета, калі элементы драматычнай ігры танцоўшчыкаў пераважаюць над чыста харэаграфічнымі выразнымі сродкамі. Дзякуючы моцнай драматургічнай аснове і сцэны балета чытаюцца як старонкі пушкінскай паэмы, дзе расказваецца пра палкае каханне крымскага хана Гірэя да дачкі польскага магната Марыі, якую ён захапіў у палон падчас набегу, і яе гібель ад рукі саперніцы. Уражваюць сцэны дзеі з танцамі польскай знаці — паланэзам, кракавякам, мазуркай, а таксама эпізоды татарскага набегу і экспрэсіўныя танцы татарскіх воінаў. На сцэне Вялікага тэатра Беларусі пастаноўку «Бахчысарыйскага фантана» ажыццявіў балетмайстар Юрый Траян у харэаграфіі Расціслава Захарава — першага балетмайстра-пастаноўшчыка гэтага балета. На фестывальным паказе галоўныя партыі выконвалі заслужаныя артысты Беларусі Людміла Хітрова, Алег Яромкін, Антон Краўчанка, а таксама Вераніка Аўчыннікава і Аляксандр Місіюк. За дырыжорскім пультам — Мікалаі Калядка.

Сама атмасфера спектакля ў фармаце *open-air* выклікала незвычайнае ўражанне. Закрыты з усіх бакоў брукаваны двар таксама ствараў цудоўную акустыку, а ўнутраныя фасады комплексу сталі манументальнай жывой дэкарацыяй.

У такой жа атмасферы ў другі фестывальны вечар прайшоў паказ рэпертуарнага спектакля — аперэты Іагана Штрауса «Лятучая мыш». У нас гэты твор з часоў СССР ставіўся пераважна ў тэатрах музкамедыі, бо ў параўнанні з першакрыніцай ён аказаўся даволі спрошчаным — з менавіта купюр музычнага матэрыялу і перайначаным лібрэта. Між тым з моманту свайго ўзнікнення гэтая аперэта ідзе на знакамітых замежных сцэнах, напрыклад, у «Метраполітэн-опера» ў Нью-Ёрку і каралеўскай «Ковент-Гардэн» у Лондане. Спектакль Вялікага тэатра Беларусі, паказаны на фестывалі, без перабольшання ўнікальны. Яго пастаноўку ў арыгінальнай версіі ажыццявіў венгерскі рэжысёр Міклаш

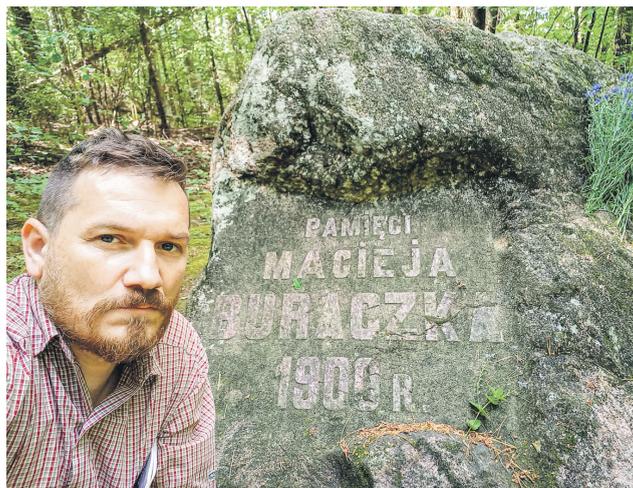
Простыя рэчы

Таямніцы архіўных пасьянсаў

Зміцер Юркевіч — даследчык-архівіст, старшыня Арт-суполкі імя Тадэвуша Рэйтана. Аўтар публікацый «Новыя крыніцы да біяграфіі Тадэвуша Рэйтана і яго сям'і», «Продкі Ігната Дамейкі па кудзелі: новыя архіўныя здабыткі», «Рэйтан і Касцюшка — браты», серый артыкулаў «Таямніцы Міцкевіча “па мячы”» і «Таямніца Міцкевіча “па кудзелі”» і шматлікіх іншых. Апошнія некалькі гадоў Зміцер — аглядальнік штотыднёвіка «Культура» — сумяшчае хобі і працу ў газеце: арганізоўвае так званую таласку — калектыўныя работы па ўпарадкаванні і прыборцы тэрыторый старых сядзіб і маёнткаў, месцаў пахаванняў знакамітых гістарычных дзеячаў, тым самым ствараючы інфармацыйную нагоду для асвятлення ў друку. Сённяшняя размова са Змітрам — пра яго захапленне.

— Зміцер, раскажыце, дзе зазвычай ладзіце таласку? Як вы да гэтага прыйшлі, калі было падобнае мерапрыемства ўпершыню?

— Калі адбылася першая таласка, пэўна, ужо, і не прыгадаю. Але талокі, якія пакінулі значны след у памяці і мелі выдатны вынік, распачаліся вясной 2013 года ў Грушаўцы, на радзіме Тадэвуша Рэйтана. Ладзіліся яны ў выглядзе традыцыйных штогадовых суботнікаў і летнікаў. А з цягам часу сетка «аб'ектаў» цікавасці пашырылася. Напрыклад, шматмесячныя валанцёрскія ініцыятывы — на Вайсковых і Кальварыйскіх могілках у сталіцы; шматдзённыя — на сямейным пахаванні Рэйтанаў у Ляхавічах і на падмурках сядзібы Дамейкаў у Мядзвядцы. Былі і разавыя суботнікі на месцы пахаванняў нашых вядомых землякоў: Бохвіцаў, Манюшкаў, Грушвіцкіх і інш. Сёння ў сферу маёй цікавасці трапіла гарадзішча Радагошча, што ў Навагрудскім раёне. Яно разам з былым маёнткам Чомбраў (побач з гарадзішчам) мае самае прамое дачыненне да нашага паэта Адама Міцкевіча. Увогуле, месцам для прыкладання высілкаў можа стаць

фактычна любая лакацыя, калі ты адчуваеш, што гэта таго патрабуе.

— Як заахвочваеце людзей далучацца да вашай ініцыятывы, калі не ідзе гаворка пра матэрыяльнае ўзнагароджанне?

— У Беларусі шмат неабякавых да захавання гістарычнай памяці. Таму, калі ў сеціве кідаю абвестку аб правядзенні чарговага суботніка, нехта абавязкова ды адгукнецца. А часцей за ўсё падтрымліваюць тыя, каго ведаю асабіста. Камусьці цікава адкрыць для сябе новых асоб, пра якіх не так даўно чытаў або чуў. Вядома ж, ёсць і жаданне далучыцца да важнай справы захавання памяці.

— Ведаю, вы любіце гуляць па могілках проста так, напрыклад, калі знаёміцеся з пэўным горадам. Што там адчуваеце? Можна, прыгадаеце які-небудзь незвычайны выпадак?

— Падаецца, што могілкі для гісторыка пасля архіваў і музеяў — аб'ект, абавязковы для наведвання.

Яны здольны раскрыць таямніцы, даць адказы на пытанні, якія не заўсёды знойдзеш у архіўных крыніцах. Або, наадварот, збытаць карты даўно раскладзенага архіўнага пасьянса. З незвычайных выпадкаў прыгадаецца знаходка на могілках Вітэнберга — голада Марціна Лютэра — месца пахавання Валяр'яна Багушэвіча, малодшага брата славутага Францішка Багушэвіча. Эмігрыраваўшы пасля паўстання 1863-га ў Нямеччыну, адтуль ужо не вярнуўся. Там ажаніўся,

нарадзіліся дзеці (нашчадкі іх жывуць у Германіі і цяпер). Дапамог у гэтым цікавай збег абставін: спэка, спазненне на сустрэчу, мастацкі фестываль пад Берлінам, жаданне ўбачыць той касцёл, на дзверы якога Лютэр прыбіў свае славытыя тэзісы. І — выпадак. Бо, ці мог я, нічога не ведаючы пра Валяр'яна Багушэвіча, меркаваць, што «сустрэнуся» з земляком за тысячы кіламетраў, на звычайных гарадскіх могілках?! Нехта ўбачыць у гэтым містыку і знакі, але я б назваў звычайным чудам — калі вока,

столменае сонцам і счытваннем соцен прызвішчаў з магільных пліт, раптам выхоплівае з хмызовай зеляніны знаёмы канчатак — шэвіч...

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота з асабістага архіва Зміцера ЮРКЕВІЧА

Зваротная сувязь

Серыялы па сапраўдных сюжэтах

У нядзелю і чацвер канал «Культура» Беларускага радыё прапануе ўвазе слухачоў праект Навума Гальперовіча «Развагі пра літаратуру». Радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з супрацоўніцай Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Таццянай Лаўрык.

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыялы» паводле твораў Жоржа Сімянона, перакладзеных на беларускую мову.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежэга нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Чынгіза Айтматава «Буранны паўстанак» у перакладзе на беларускую мову Міхася Стральцова. У «Радыёбібліятэцы» працягваецца чытанне твора Эрыха Марыя Рэмарка «Трыумфальная арка». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вярчэнні эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні.

Для аматараў паэзіі ў суботу выйдзе чарговы выпуск спецыяльнага праекта канала «Культура» і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы «Слухаем класіка», у нядзелю прагучаць вершы

Якуба Коласа (да 140-годдзя з дня нараджэння класікаў беларускай літаратуры).

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у выхадныя складуць дзве часткі радыёспектакля «Мёртвым не баліць» паводле аднайменнай аповесці Васіля Быкава.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы ў пракце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівія» старонкі твора Янкі Маўра «ТВТ». У суботу і нядзелю перадача «Дзіцячы радыётэатр» — пастаноўкі з фондаў Беларускага радыё. Штовечар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вячэрняя казка».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

25 чэрвеня — на прэзентацыю кніг пісьменнікаў аддзялення. Стэнд цэнтралізаванай сістэмы публічных бібліятэк на плошчы Свабоды (побач з Рагушай) (13.00—17.00).

30 чэрвеня — у дзіцячы сад № 425 (вул. Адзінцова, 24) на сустрэчу з пісьменніцай Інай Фраловай (9.00).

26 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння Давіда Сімановіча (1932—2014), беларускага паэта, празаіка, перакладчыка. Пісаў на рускай мове.

27 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Мануіла Юрэвіча (1927—2007), беларускага кінааператара, заслужанага дзеяча культуры БССР.

28 чэрвеня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Кудраўцава (1922—2004), беларускага крытыка, літаратуразнаўца.

28 чэрвеня — 100 гадоў з дня нараджэння Пятра Стэфановіча (1922—2006), беларускага празаіка, драматурга, перакладчыка.

28 чэрвеня — 75-годдзе адзначае Мікалай Сеўрукоў (1947), беларускі баяніст, педагог, заслужаны артыст БССР.

28 чэрвеня — 60 гадоў спаўняецца Віктару Іўчанкаву (1962), беларускаму мовазнаўцу, журналісту.

29 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Пятра Хатулёва (1912—1937), беларускага крытыка.

29 чэрвеня — 70-годдзе адзначае Мікалай Калядка (1952), беларускі дырыжор, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

30 чэрвеня — 70 гадоў святкуе Віктар Міхайлоўскі (1952), беларускі жывапісец.

2 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Генрыха Вагнера (1922—2000), беларускага кампазітара, педагога, народнага артыста БССР.

2 ліпеня — 75-годдзе святкуе Уладзімір Васюк (1947), беларускі графік, плакатыст.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
23.06.2022 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 675

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 1304
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзэнсуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

